

CİHAD

MURTAZA MUTAHHARÎ

İÇİNDEKİLER

Önsöz 5

I. BÖLÜM

A — CİHAD ÇEVRESİNDE ORTAYA ATILAN SORULAR 11

Ehl-i Kitap'la Savaş 13

Ehl-i Kitap'la Savaş Mutlak Mıdır Mukayyet midir? 14

Mutlak ve Mukayyet Kaidesi 14

Cihad Ayetlerinde Mutlak ve Mukayyet 15

Ehl-i Kitap'ın Hepsile Savaşılabilir mi? 17

«Cizye» Nedir 18

«Sâğîrûn»un Manası 20

Cihad'ın Felsefe ve Hedefi 21

Cihad ve İnanç Özgürlüğü 21

Müşriklerle Müşrik Olmayanlar Arasındaki Fark 22

Acaba Arab Yarımadası ile Arab Yarımadası Dışındaki Yerler Arasında Fark Söz konusu mudur? 22

Kâfirlerle Sözleşme 23

Savaşın Niteliği 23

Birinci Soru: Savaşın Meşruiyeti 23

Savaş Taşkınlık mıdır? 24

Savunmaya Dayalı Savaş 25

Sulh (Barış), Teslim Olmak Değildir 25

İslam ile Hristiyanlığın Farkı 27

İslam ve Sulh (Barış) 28

Savaşın Şartları 28

Mekke'deki Müslümanlar 29

II. BÖLÜM

B — SAVUNMA VE SALDIRI 35

Hristiyanlığın İslam'a Eleştirisi 37

Kötü Olan, Savaş Değil Tecavüzdür ve Her Savaş Tecâvüz Değildir 38

Barış, Teslim Olmak ve Zilleti Yüklenmek Değildir 38

Cihad'a İlişkin Mutlak Ayetler 40

Mutlakı Mukayyet Üzerine Hamletme Kaidesi 41

Mukayyed Ayetler 42

Mazlumun Yardımına Koşmak 43

Baskı ile Mücadele (Direniş) 44

Yardım Çağrısına Gerek Var mıdır? 45

Sadr-ı İslam'ın Savaşları 46

Mutlakın Mukayyet Üzerine Hamledilmesi 48

Dinde Zorlama Yoktur (lâ-ikrâhe-Fi'd-dîn) 48

Barış ve Uzlaşma 53

III. BÖLÜM

C — CİHAD'IN MAHİYETİ SAVUNMADIR 55

Savunma Şekilleri 58

İnsanlık Hakları 59

İnsanlık Haklarının Savunulması Kişisel ve İrkî Hakların Savunulmasından Önce Gelir 60

En Mukaddes Savunma Şekilleri 62

«Niza (Çatışma)», «Kübrevî» Değil «Suğrevhdir 62

İnsanlık Haklarını Savunmanın Temelinde «Emr-i bil-ma'ruf» Vardır 63

Özgürlüğün Savunulması Bugün de Mukaddestir 63

«TEVHİD», Kişisel mi Yoksa Genel Bir Hak mıdır? 64

Doğası Zorlama Kabul Etmeyen Konular 65

Terbiye Zorlama Götürmez 66

İman, Zorlamaya Gelmez 67

Özgürlük Zorla Verilebilir; Ama İman, Özgürlükçülük ve Hürriyetperverlik Zorla Verilemez 67

İman ve Tevhidin Önündeki Engeli Kaldırmak Uğruna Yapılan Savaş 69

Davetin Özgürlüğü ve Tebliğin Önündeki Engeli Kaldırmak Uğruna Yapılan Savaş 70

Kişisel Haklarla Genel Hakların Mukayesesi 71

Düşünce ve İnanç Özgürlüğü 74

IV. BÖLÜM

Cihad Ayetleri Nâsîh midir Mensuh mudur 80

«Mâ min â'mmin illâ ve kad hassın»ın Aslı 82

İnsani Değerlerin Savunulması 85

İlmî Bir Keşif, «Hıfzı's-Sihha' Anlamında Sağlık Meseleleri Yolundaki Zorluklar 86

İnanç ve Düşünce Özgürlüğü 88

Cizye 89

Cizye, Mükafat mı Yoksa Ceza mıdır? 90

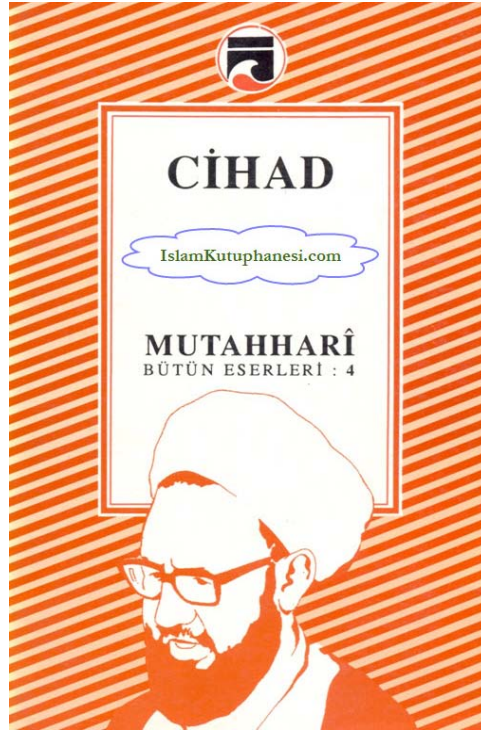
Dipnotlar 95

CİHAD

MURTAZA MUTAHHARÎ

Mütercim: M. Said Okumuş

www.islamkutuphanesi.com Ailesi

Tarama & Tashih: Muhammed ÇİÇEK

eKitap: Muhammed H.İPEK

Akademi Yayınları 13

Özgün Adı:
Cihad

Dizgi - baskı:
Başaran Matbaası

Cilt:
Çiftçi Mücellithanesi

Kapak:
Aycan Grafik

Kapak baskısı:
Orhan Ofset

Tashih:
Akademi

Fevzipaşa Cad. No. 57 Kat 4
Tel: 521 20 21 Fatih/İSTANBUL

İstanbul - 1990

ÖNSÖZ

Üstat Mutahharî'nin Şehadeti Dolayısıyla İmam Humeyni'nin Yayınlamış Olduğu Mesajdan Bir Kesit.

«(...) Bendeniz, İslâm'a, Evliyâ-ı Azimu-ş Şan'a, İslâm milletine ve özellikle de mubâriz İran Milletine, Büyük Şehid, mütefekkir, filozof ve yüce bir makamı olan fakih merhum Hacı Şeyh Murtazâ Mutahharî (ks)'nin acı kaybı sebebiyle tebrik ve tesliyetlerimi sunarım. Bu tesliyetim, şerefli ve değerli ömrünü, Mukaddes İslâm'ın hedefleri uğrunda harcamış ve sapıklıklarla ve inhıraflarla pervasız bir mücadele gerçekleştirmiş bir şahsiyetin şehadeti içindir. Ben çok kıymetli bir evladımı yitirdim ve şimdi ömrümün ürünü sayılabilecek şahsiyetlerden biri olarak, O'nun matemini çekiyoruz. Aziz İslâm' da bu meyveli evladın ve daima yaşayacak âlimin şehâdetiyle öyle bir boşluk açılmıştır ki hiç birşey o boşluğu dolduramaz. Ve tebriklerim ise, bütün yaşamı boyunca ve ondan sonra nur saçmış ve hâlâ da saçan bu fedakâr şahsiyetlere sahip olunduğu içindir. Ben nurlu ışıklarıyla insanlara hayat bahşeden ve karanlıklara nur saçan böyle evlatların eğitilmesi sebebiyle yüce İslâm'a, insanların mürebbisine ve İslâm Ümmetine tebriklerimi sunuyorum. Ben her ne kadar kendi vücudumdan bir parça olan aziz bir evladımı kaybetsem de İslâm'da böyle fedakâr evlatlar olduğu için iftihar ediyorum. Ruh temizliği, iman gücü ve anlatma yeteneği, hususunda benzeri az bulunabilecek olan Mutahharî gitti ve Mele-i Ala'ya ulaştı. Ancak art niyetliler şunu bilsin ki, O'nun şehadetiyle O'nun İslâm-i ilmi ve felsefî şahsiyeti de gitmez.»

I. BÖLÜM

CİHAD ÇEVRESİNDE ORTAYA ATILAN SORULAR

Bismillahirrahmanirrahim

«Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Rasulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini (İslam'ı) din edinmeyenlerle, küçük düşürülmüşler olarak Cizyeyi kendi elleriyle verinceye kadar savaşın.» (Tevbe, 29).

Ehl-i Kitap'la Savaş

Yukarıda okuduğumuz bu ayet Ehl-i Kitap hakkındadır. Ehl-i Kitap; Yahudiler, Hristiyanlar ve imkân dâhilinde olarak Mecusîler **(1)** gibi herhangi bir ilahi kitaba sahip olan gayri Müslimlere verilen isimdir.

Bu ayet, Ehl-i Kitap'la savaş ayetidir. Bununla birlikte ayet «Ehl-i Kitap'la savaşın» demek yerine, (birtakım kayıtlar zikrederek) «Allah'a, ahiret gününe inanmayan, Allah'ın va'z ettiği helal ve haramları tanımayan (Allah'ın haram kıldığı helâl sayan) ve hak dini din edinmeyenlerle, Ehl-i Kitap'tan böyle ve şöyle olan kimselerle cizye verinceye kadar savaşın, yani eğer onlar cizye vermeye hazırlanıp karşınızda hâzi olmaları (yumuşamaları, küçülmeleri) söz konusu ise artık bundan sonra savaşmayın» demektedir.

Bu ayetin kapsamı ile ilgili olarak, Kur'an-ı Kerim'in cihad hakkındaki diğer ayetleri yardımıyla açıklığa kavuşturmamız ve üzerinde durmamız, konuşmamız gereken birtakım sorular vardır.

Ehl-i Kitap'la Savaş Mutlak mıdır, Mukayyet midir?

Sözünü ettiğimiz ayetle ilgili olarak ilk soru şudur: «Allah'a inanmayanlarla savaşın» denilen yerde (ifade edilmek istenen) maksat nedir? Acaba buradaki maksat nedir? Acaba buradaki maksat «Onlarla savaşmaya (hemen) başlayın» mıdır? Yoksa «onlar tarafından herhangi bir saldırı ortaya çıktığı zaman savaşın mıdır? Usulcülerin kendi özel terminolojisinde bu ayet mutlaktır. Acaba mukayyeti olan ve mutlakı mukayyet üzerine hamledip hamletmememiz gereken başka ayetlerimiz var mıdır?

Mutlak ve Mukayyet Kaidesi

Bu teknik terimleri, herhangi bir açıklama getirmediğimiz takdirde tam anlamıyla vakıf olamayacağımız için sizlere izah etmem gerekiyor. Bir ferman veya bir kanun (beşerî bir yasa koyucu tarafından vücuda getirilen beşerî kanunla bile olsa), bir yerde mutlak olarak beyan edilebilirken aynı ferman veya kanun bir başka yerde mukayyet olarak beyan edilebilir. Biz, bu hükmü

çıkaranların veya bu kuralı koyanların her ikisinden (mutlak-mukayyet) bir maksatları olduğunun bilincindeyiz. Peki, şimdi o mutlakı alıp sonra da zikredilen bu mukayyetin özel bir sebeple mukayyet olduğunu mu söylememiz gerekir? Yoksa o mutlakı bu mukayyet üzerine hamletmemiz mi gerekir? Yani mukayyeti mi almalıyız?

Çok basit bir örnek veriyorum:

Sizce fermam saygın olan bir ferman sahibi, bir fermanı iki ayrı zamanda değişik iki tabirle söyleyip bir tabirde size «fılana saygılı ol» dediğinde bu ifade mutlaktır. Yani hiç bir kayıt zikredilmemiştir. Sadece fılana saygılı ol demiştir. Diğer bir defa aynı ferman sahibi, aynı fermam size «fılana şöyle bir iş yapmışsa, mesela bizim oturumumuza katılmada bulunmuşsa, saygılı ol» derse, burada bir «eğer» zikretmektedir. Mutlak bir şekilde «saygılı ol» şeklinde bir kayıt koymaktadır. İlk söyleyiş tarzı mutlaktır. Mutlak şekilde «saygılı ol» demiştir. Şayet biz saygılı olursak, bu, o kişi ister bu oturuma katılsın isterse katılmasın benim ona saygılı olmam gerektiği anlamına gelir. İkinci söyleyiş tarzına gelince, o da, «eğer bu oturuma gelmişse saygılı ol aksi halde saygılı olma» anlamını taşımaktadır. Denilebilir ki, mutlakı mukayyet üzerine hamletmemiz, yani mutlakın zikredildiği burada da maksadın yine mukayyet olduğunu ifade etmemiz, kaideyle uygunluk arz etmektedir.

Cihad Ayetlerinde Mutlak ve Mukayyet

Şimdi mutlak ve mukayyetler cümlesinden olmak üzere şu noktaya işaret edelim:

Kur'an-ı Kerim'in bir yerinde örneğin şöyle bir ayet mevcuttur:

«Allah'a ve ahiret gününe inanmayanlarla, hiç bir hak dine iman etmeyenlerle ve Allah'ı Teâlâ'nın hiç bir haramını haram saymayanlarla savaşın.»

Oysa diğer bir yerde şöyle buyrulmaktadır:

«Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın.»(2/190)

Burada «Savaşın» ifadesinden maksat, «sizinle savaşa kalkışırlarsa onlarla savaşın» mıdır, yoksa değil midir? Burada (hüküm) mutlaktır. Başka bir ifadeyle, «ister sizinle savaşmak istesinler ister istemesinler, ister sizin üzerinize bir saldırıda bulunsunlar isterse bulunmasınlar onlarla savaşın» anlamını da taşımaktadır.

Bu zeminde meseleye iki açıdan bakabiliriz: Bir bakış açımız şudur: Farz edelim ki maksat mutlaktır. Bu takdirde Ehl-i Kitap topluluğu Müslüman

olmadıkları için onlarla savaşma konusunda ruhsatlıyız. Müslüman olmayan herkesle, onları küçük düşürünceye kadar savaşmakta serbest bırakılmışız. Şayet gayri Müslimler Ehl-i Kitap değilse, onlarla Müslüman oluncaya kadar veya Müslüman olmasalar bile bizim karşımızda teslim olup cizye verinceye kadar savaşmak durumundayız. «Mutlakı» almamız gerekir diyenler (yani bir kimse «mutlakı» almak gerekir derse) yukarıda sıraladığımız ifadelerin de sahibidirler.

Fakat bir kimse mutlakın mukayyet üzerine hamle-dilmesi gerektiğinden söz ettiğinde şunu söylüyor demektir: Hayır, Kur'an-ı Kerim'de cihadın meşru olduğu yerleri anlatan diğer ayetler aracılığıyla maksadın mutlak olmadığını anlıyoruz. Cihad nerelerde meşrudur? Örneğin karşı tarafın sizinle savaşmak istemesi, İslamî davetin yayılmasına engel teşkil etmesi —davetin özgürce yapılmasına engel olması— ve gerçekte bir set oluşturması kabilinden durumlarda cihad meşrudur, İslam bizden bu set ve engellerin kaldırılması yolunda ve aynı zamanda bir kavmi zulüm ve işkence altında bulundurmaya kendilerine şiar edinmiş olanlarla, mazlumları pençelerinden kurtarmak uğruna savaşmamızı istemektedir. Nitekim bir ayette bu maksat şöyle ifade edilmektedir:

«Size ne oluyor ki Allah yolunda ve Rabbimiz bizi şu halkı zalim olan şehirden çıkar, bize katından bir koruyucu gönder, bize katından bir yardımcı ver» diyen mustazaf erkek, kadın ve çocuklar uğrunda savaşmıyorsunuz?»(Nisa, 75)

Ehl-i Kitap'ın hepsiyle savaşılabilir mi?

Söz konusu ayetteki ikinci husus şudur: Esasen bu ayet, konuyu (Ehl-i Kitap'la savaşın» şeklinde ortaya koymayıp, «Ehl-i Kitap'ın Allah'a inanmayan, peygambere inancı olmayan, Allah'ın haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini din edinmeyenleriyle savaşın» şeklinde ele almaktadır. Bundaki maksat nedir? Acaba maksat; Yahudi ve Hristiyan gibi Ehl-i Kitap veya herhangi bir dine mensup olan herkesin gerçekte Allah'a, Peygambere, (vaz edilmiş olan) haram ve helallere ve hak dine imarı etmedikleriyle mi ilgilidir? Yani (Ehl-i Kitap'tan) iman ettiğini iddia eden kimseler yalan mı söylüyorlar? İfade edilmek istenen, Allah'a iman ettiği iddiasında bulunanlar da dâhil olmak üzere tüm Ehl-i Kitabın gerçekte iman etmedikleri midir? Mesih hakkında «Mesih Allah'tır» veya «Mesih Allah'ın oğludur» demeleri sebebiyle onların (Hristiyanların) iman etmediklerini veya örneğin Yahudilerin, yehud hakkında «O Allah'tan başka gerçekliktir» demeleri sebebiyle iman etmediklerini, «Allah'ın eli kapanmıştır» (Yedullâhi Magluletün) diyenlerin gerçekten iman etmediklerini ve aynı şekilde sair Ehl-i Kitabın da bu durumda olduklarını söylememiz mümkündür.

Eğer böyle dersek, bu demektir ki Kur'an-ı Kerim resmîyette gayri Müslimlerin Allah'a ve kıyamet gününe imanlarını kabul etmemektedir. Kur'an-ı Kerim ne bakımdan onların imanlarını resmîyette tanımamaktadır? Şu nedenle: Kur'an bunların imanlarına gerçekte bir sapmanın sirayet ettiğini söylemektedir. Bir Hıristiyan (hiç olmazsa âlimler tabakasında) «Allah»tan söz etmektedir. Ama aynı şekilde, İsa Mesih ve Meryem'le ilgili olarak tevhid inancını bulandırıcı şeylere de inanmaktadır.

Birtakım Müfessirlerin görüşü şudur:

O halde buna göre Kur'an «Ehl-i Kitapla savaşın» demekle «tüm Ehl-i Kitapla savaşın.» Çünkü onların hiç birisinin Allah'a imanı gerçek ve içten değildir, ne kıyamet gününe gerektiği gibi iman ediyorlar ne de Allah'ın vaz ettiği haram ve helallerine» demek istiyor. Bu grup müfessirlere göre söz konusu ayette (9/29) geçen «Resul» ifadesinden anlaşılan Hatemül Enbiya'dır. Ve aynı şekilde «hak din» tabirinden amaç da bugün beşeriyetin mes'ul olduğu din (İslam) dir. (2) Şunu kabul etmeli: (bu tabirden kasıt) özel bir devirde insanların mesul olduğu din değildir.

Ancak müfessirlerden diğer bir grup da şu görüştedir:

Kur'an-ı Kerim, bu tabiriyle (Ehl-i Kitapla savaşın) Ehl-i Kitabı iki kısma ayırarak şunu demek istemektedir: «Bütün Ehl-i Kitap aynı durumda değildir. Onlardan bazıları Allah'a kıyamet gününe ve Allah'ın koyduğu kanunlara gerçekten iman etmektedir. Bu durumdaki Ehl-i Kitapla sizin (Müslümanların) bir işiniz yoktur. Sizler Ehl-i Kitabın, adı Ehl-i Kitap, ancak Allah'a ve kıyamet gününe iman etmeyen —kendi dinlerinde haram olsa bile— Allah'ın haram kıldıklarını haram kabul etmeyen kısmıyla savaşın.

Bu da başlı başına bir meseledir.

«Cizye» Nedir? (3)

Üçüncü mesele, (Kur'an'ın), «bunlarla cizye verinceye kadar savaşın» şeklinde ifade ettiği «cizye» kelimesiyle ilgilidir. Bu, «ya İslam'ı seçsinler ya da cizye versinler» anlamına gelir. Kuşku yoktur ki, Kur'an Ehl-i Kitapla müşrikler —hiç bir semavi kitabı olmayan gerçek putperestler— arasında bir farklılık gözetmektedir. Kur'an-ı Kerim'in hiç bir yerinde müşrikler kastedilerek «onlarla cizye verinceye kadar savaşın, şayet cizye verirlerse artık bundan böyle onlarla savaşmayın» şeklinde bir ifadeye rastlamıyoruz. Ama Ehl-i Kitap hususunda «cizye verirlerse artık bundan böyle onlarla savaşmayın» şeklinde bir ifadeye yer verilmektedir. Bu fark kesinlikle mevcuttur. O zaman sorumuz şudur: Gerçekte cizye nedir? Cizyenin felsefesi nedir?

Cizye kelimesiyle ilgili olarak farklı görüşler vardır.

Bazıları diyorlar ki «bu kelime Arapça değil, muarreb (sonradan Arapçalaşmış) bir kelimedir. Yani Arapça kökenli değildir ve aslı (gizyet) (4) olan farsça kökenli bir kelimedir. Çünkü cizye İran'da Sasani ve Enuşirvan döneminde ortaya çıkarıldı. Lakin o zaman yabancılara değil de sadece İran'ın bizzat kendi halkına özgü idi. Bu uygulama zamanla, savaş için toplanılan ve fert başına alınan bir maliyet (bir tür vergi) haline gelmiştir. Daha sonra da bu kelime İran'dan çıkarak tahminen bugünkü Necef bölgesinde bulunan «Hîre» adında bir şehre geçmiştir. Hîre'den sonra da Arap yarımadasına geçerek yerleşmiş ve kullanılagelmiştir.»

Diğer bazı kimseler de «hayır» diyorlar: «Aslında durum bundan ibaret değildir. «Cizye» kelimesiyle «Gizyet-gizye» kelimelerinin birbirlerine çok benzeyen yakın kelimeler oldukları bir realitedir. Ama bu kelime «Ceza» kökünden gelen Arapça kökenli bir kelimedir.

Lügat çilerin çoğunluğu böyle düşünülmektedir. Şimdilik «cizye» kelimesiyle (kökeni itibarıyla) bir işimiz yoktur. Üzerinde durmak istediğimiz, gerçekte cizyenin mahiyeti nedir? Acaba cizye haraç mı vermektir? Gibi sorulardır. Acaba İslam demiş midir ki siz Müslümanlara «Haraç verene kadar onlarla savaşın, şayet haraç verirlerse artık onlarla savaşmayın» Şair de şöyle demektedir:

*Biz padişahlardan (önce) haraç aldık
Bundan sonra onlardan kemer u tâc'ı aldık. (5)
(Mâ'im ki pâdşehân bâc gritim
Z'ân pes ki ezîşân kemer û tâc griftîm) (6)*

Cizyeden kastedilen haraç mıdır? (Şayet böyle ise) karşımıza o zaman şu soru çıkıyor: Yani ne demek? Bu nasıl bir kuraldır? Acaba bu bir zorlama değil midir? İslam'ın Müslümanlara (böyle bir şeye) izin vermesinin veya «diğer dinlerin mensuplarıyla Müslüman oluncaya ya da haraç verinceye kadar savaşın» hükmünü vacip kılmasının nasıl hukuk ve âdilâne bir temeli olabilir?

Her iki tercih de zorlamaya-bağlamaya yöneliktir: «Müslüman oluncaya kadar savaşın» Yani dini (zorla) kabul ettirin. «Haraç verinceye kadar savaşın» Yani bir miktar para ödemeye mecbur edin. Her halükârda zorlama söz konusudur. Ya inanmaya zorlama, ya da para ödemeye...

İslam da cizye gerçeğinin ne olduğu, gerçekte haraç mı yoksa başka bir şey mi olduğu meselesi üzerinde ayrıntılı olarak durmamız gereken bir husustur.

«Sâğîrûn»un Manası

Ayrıca burada «Ve hum sâğîrûn» diye bir ifade vardır. «Küçülmeleri halinde...» Bu ifade, «sa-ğ-e-ra» kökünden gelmektedir. Ve «sağîr»de «küçük» anlamındadır.

Küçülmeleri halinde... Buradaki küçülmeleri» ne manaya geliyor? «Onların küçülmelerinin hangi anlamda olduğu da dördüncü bir sorudur. Acaba bu, «sizin karşınızda küçülsünler» mi demektir? Yoksa İslam burada küçülmekten başka diğer bir iş/fiil mi istiyor?

Burada bu ayetin mefhumundan ve onunla ilgili sorulardan önce birbirinden ayırmamız ve üzerinde konuşmamız gereken bir takım başka mesele ve konular vardır.

Cihad'ın Felsefe ve Hedefi

(Bu zemindeki) meselelerden birisi, İslam dininin, cihadı hangi gaye uğruna va'z etmiş olduğu meselesidir. Bazı kimselerin görüşü, aslında dinde cihadın olmaması gerektiği, zira savaşın kötü bir şey olduğu ve dinin bizzat kendisinin savaş kanunu va'z etmiş olması yerine savaşın karşısında olması gerektiği yönündedir. Oysa biz biliyoruz ki İslam dininin «füru»undan birisi cihadtır. (aynı zamanda) bize (İslam) dininin «füru»u kaçırdı diye sordukları takdirde, dinin «füru»unun beş ve bunların da namaz, oruç, humus, hac ve cihad'tan ibaret olduğunu söyleriz.

Hıristiyanların müthiş bir şekilde İslam aleyhinde propaganda olarak kullandıkları konulardan birisi bu cihad konusudur.

Cihad ve İnanç Özgürlüğü

Öncelikle İslam dininde niçin böyle bir kanun maddesinin var olduğunu soruyor, ikinci olarak da Müslümanların İslam'ın va'z ettiği bu kanuni izinle çeşitli kavim ve milletlerle savaşa tutuşup İslam'ı zorla kabul ettirdiklerini iddia ediyorlar. «Bütün İslâmî cihadlar.» diyorlar. «İnanç yükleme esasına dayalı idi ve (Müslümanların (İslam'ı zorla kabul ettirmeleri ve İslam'ın da zorla kabul görmesi bu esasa dayanıyordu.» Yine diyorlar ki «cihad, Uluslararası insan hakları öğretisinin 'inanç özgürlüğü' adlı ilkesi ile tezat teşkil etmektedir.»

Müşriklerle Müşrik Olmayanlar Arasındaki Fark

Bizim burada aydınlatmamız gereken diğer bir mesele de şudur: İslam, cihad kanununda müşriklerle müşrik olmayanlar (Ehl-i Kitap) arasında bir fark

gözetmiş ve müşriklerle caiz görmediği bir tür birlikteliği (beraber olma halini) müşrik olmayanlarla caiz görmüştür.

Acaba Arap Yarımadası ile Arap Yarımadası Dışındaki Yerler Arasında Fark Söz konusu mudur?

Yine bizim ortaya koymamız gereken bir diğer mesele ise şudur: Acaba İslam, Arap yarımadasıyla Arap yarımadası dışında kalan yerler arasında fark gözetmekte inidir? Daha açık bir ifadeyle, İslam herhangi bir yeri kendi asli merkezi olarak telakki ediyor ve asli merkezinde ne müşrikleri ve ne de Ehl-i Kitabı kabul etmiyor mu? Böyle bir yer (İslam'ın, asli merkez olarak kabul ettiği yer) Arap Yarımadası mıdır? Arap Yarımadası dışında kalan yerler hususunda bu derece titizlik gözetilmemekte midir? Nitekim (bu yerlerde) örneğin müşriklerle veya Ehl-i Kitapla bir arada yaşanabilir mi? Ve son olarak acaba Arap yarımadasının çeşitli bölgeleri arasında bir farklılık var mıdır, yok mudur?

Kuşku yok ki Mekke ile Mekke dışında kalan yerler arasında farklılık söz konusudur. Zira bundan önceki ayetler içinde şöyle bir ayet nazil olmuştur:

«Müşrikler ancak bir pisliktirler öyleyse bu yıllarından itibaren (anlaşmadan sonra) Mescid-i Haram'a yaklaşmasınlar.» (Tevbe, 28)

Fakat bütün Arap yarımadası ile Arap yarımadası dışında kalan yerler arasında farklılık söz konusu mudur, değil midir bu da ayrı bir meseledir.

Kâfirlerle Sözleşme

Diğer mesele, müşriklerle sözleşme meselesidir. Acaba Müslümanlar onlarla sözleşme yapmaya muktedir midirler? Kontrat imzalama yetkisine sahip midirler? Eğer (Müslümanlar) onlarla kontrat imzalarlarsa onların (müşriklerin) kontratları geçerli midir değil midir? Ve acaba geçerli sayılması gerekli midir değil midir?

Savaşın Niteliği

Bütün bu problemlerin yanı sıra diğer bir takım meseleler daha vardır. İslam, savaşı meşru kıldığı takdirde bugünkü teknik anlamıyla savaşın keyfiyeti hususunda ne tür bir savaşı caiz görüyor, ne tür bir savaşı caiz görmüyor? Bu manada örneğin katliamı caiz görmekte midir, yoksa caiz görmemekte midir? Yaşlı kadınlar ve çocuklar gibi eli kılıç tutmayan

kimselerin, kendi iş ve mesleğiyle meşgul olan bireylerin öldürülmelerini caiz görüyor mu görmüyor mu?

Bu tür meseleler, hep üzerinde konuşulması ve de söz söylenmesi gereken meselelerdir.

Cihad'la ilgili olan ayetler Kur'an-ı Kerim'in müteaddit yerinde geçmektedir. Biz Allah'ın tevfiğiyle Kur'an-ı Kerim'in bu konudaki görüşünü gün ışığına çıkarmak için cihadla ilgili tüm ayetleri derlemeye gayret sarf edeceğiz.

Birinci Soru: Savaşın Meşruiyeti

Birinci mesele cihadın meşruiyetinin aslı hakkındadır. Bir din metninde gerçekten bir savaş kanununun bulunup bulunamayacağı sorunu ilk mesele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir din metninde savaş kanununun bulunabileceğine karşı çıkanlar şöyle demektedirler: «Hayır, mademki savaş çirkin bir şeydir ve dinin de her zaman için çirkinliklerin/kötülüklerin karşısında olması gerekir, öyleyse din savaşa karşı olmalıdır, yani barış taraftarı olmalıdır. Din, savaşın karşıtı bir konumda bulunmak istiyorsa savaş kanunu gibi prensibe sahip olmaması gerekir.» Hristiyanlar bu şekilde propaganda yapıyorlar oysaki bu söz temelden yoksun bir iddiadır.

Savaş Taşkınlık mıdır?

Savaş mutlak anlamda kötü müdür acaba? Hatta bir hakkın savunulması veya yapılan saldırı ve taşkınlıkları püskürtme düşüncesi taşısa bile kötü müdür?

Demek ki savaşın amacını ve yerini, ne şekilde bir hedef ve amaç uğruna yapıldığını (gerçekleştirildiğini) belirlemek gerekir. Bir bireyin veya bir milletin, başkalarının haklarına (örneğin bir başka ülkeye), her hangi bir toplumun servetine göz dikmesi ya da aşırı bir mevkiperestlik, üstün olma hırsının etkisi altında bulunması ve «benim ırkım bütün ırkların en üstünü ve en idealidir. Öyleyse diğer bütün ırklara hükmetmesi gerekir.» şeklinde bir takım iddialarda bulunması gibi zamanlarda (savaş) saldırı özelliği taşır.

Bu hedefler, doğru olmayan hedeflerdir. Bir ülkeye veya bir toplumun haklarına, servetine sahip çıkma düşüncesiyle, bir toplumu küçük düşürme gayesiyle ve «bu toplum en aşağı ırktır, biz ise en üstün ırkız. En üstün ırkın en aşağı ırka hükmetmesi gerekir» esasına dayalı olarak yapılan savaşlar taşkınlık olarak kabul edilmektedir. Bu savaşlar şüphe yok ki kötüdür. İnancın empoze etme uğruna yapılan savaşlara gelince, onun üzerinde ayrıca konuşmak gerekir.

Savunmaya Dayalı Savaş

Yapılan savaştaki gaye (karşıdan gelen) saldırıyı püskürtmek ise, bir başkası tarafından ülkemize saldırılmışsa, mal ve servetimize göz dikilmişse, bizim özgürlük, hürriyet ve efendiliğimize göz dikilerek kendi efendilikleri bizlere yüklenmek isteniyorsa... Din, bu durumda ne demeli? Acaba «savaş mutlak manada kötüdür, silahlara başvurmak kötüdür, kılıca başvurmak kötüdür... Biz sulh (barış) taraftarıyız!» şeklinde mi karşılık vermeli? Apaçıktır ki bu söz (iddia) bir maskaralıktır. Karşı taraf bizimle savaştığı veya; bizimle savaşma niyeti taşıdığı halde biz, üstelik barış bahanesiyle savaşmamalıyız öyle mi?! Bu, barış değil boyun eğmek ve teslim olmaktır.

Sulh (Barış), Teslim Olmak Değildir

Bizim burada «Biz barış taraftarı olduğumuzdan dolayı bu savaşla muhalifiz» dememiz imkân dışı bir olaydır. Zira bu, «Biz, zillet taraftarıyız, teslim olma taraftarıyız» demektir. Kuşku yoktur ki bu ikisi, diğeri ile yerden göğe kadar farklıdır. Barış dediğimiz şey, şerefli bir şekilde bir arada yaşamaktır. Oysa bu birliktelik şerefli bir şekilde olmayıp, bir bakıma şerefsizliğin ta kendisi olan bir birlikteliktir. Burada bir yandan saldırganlık şerefsizliği, diğer yandan zulüm karşısında teslim olma, boyun eğme şerefsizliği söz konusudur.

Şu halde bu yanıltmacayı ortadan kaldırmak gerekir. Şayet bir şahıs «Ben, savaşa karşıyım savaş mutlak manada kötü bir şeydir» derse, bu şahıs hangi savaşın saldırı mahiyetinde olduğu, hangi savaşın ise müdafaa (savunma) ve saldırı karşısında direnme olduğu hususunda yanlıgıdadır. Saldırıya dayalı olarak yapılan savaş kesinlikle kötüdür. Ancak saldırı ve taşkınlık karşısında direnmek anlamına gelen savaş kesinlikle güzeldir ve de insan hayatının zorunluluklarındandır.

Kur'an-ı Kerim de bu konuya işaret etmekte ve hiç bir şüpheye yer bırakmayacak derecede açıklığa kavuşturmuştur. Bir yerde şöyle buyrulmaktadır:

«(...) İçlerinde Allah'ın ismi çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılırdı.»(Hac, 40)

Bu sebeptendir ki tüm dünya ülkeleri, bir ülke için savunma gücünün (askeri güç) gerekli ve kaçınılmaz olduğunu kabul etmektedirler. Mahiyeti, muhtemel saldırıları püskürtmek olan bir ordunun varlığı lüzumlu ve zaruridir.

Şu anda, günümüzde kimi ülkelerin başkalarına saldırmak gayesi ile

kurulmuş orduları vardır, kimi ülkelerin de savunmak gayesiyle kurulmuş orduları «Orduya sahip olan birisi eğer saldırmıyorsa o korkaktır. Çünkü korkak olmasaydı saldırırdı» demeyin. Benim bu konuyla bir işim yok. Her ülkeye, savunma amacıyla kurulmuş, muhtemel saldırıların önüne geçebilecek güçte bir ordu şarttır.

Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle buyurmaktadır:

«Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve besili atlar hazırlayın. Bununla Allah'ın düşmanını ve sizin düşmanınızı korkutup caydırabilirsiniz.»
(Enfal, 60)

Gücü kendi sınırlarınızda merkezileştirin...

Rıbât, «ranbe-ta» kökünden gelmektedir. «Ra-be-ta» «bağlamak», «Ribâtu'l-Heyl» ise «bağlı atlar» demektir. Önceki devirlerde gücün temsili daha çok atlar olduğundan dolayı bu tabir kullanılmıştır. Muhakkak her devrin kendine özgü gücü sembolleri vardır. Kur'an-ı Kerim «Düşmanın gönlüne korku salmanız ve açık taraflarınıza saldırma düşüncesini aklından geçirmemesi için kuvvet hazırlayın, güçlü olun» demektedir.

İslam ile Hristiyanlığın Farkı

«Hristiyanlığın» diyorlar «savaş namına hiç bir şeye sahip olmamak gibi bir iftiharı vardır.» Biz ise «İslam'ın cihad kanununa sahip olmak gibi bir iftihar vardır» diyoruz. Cihad kanunu olmayan Hristiyanlıkta zaten hiç bir şey yoktur. Hristiyanlığın özünde toplum, toplumsal kanun ve kurumlar yoktur ki cihad kanunu da olmuş olsun. Hristiyanlıkta dört ahlak^ kuralından başka bir şey yoktur (Bunlar da) «doğru söyle, yalan söyleme! İnsanların malını yeme!» kabilinden bir nasihatler dizisidir. Bunlarla beraber bir de cihad diye bir şey istememektedir.

İslam kendi vazife ve sorumluluğunun, bir toplum inşa etmek, toplumun, ülkenin, devletin ve hükümetin geleceğini şekillendirmek ve dünyayı ıslah etmek olduğunun bilincinde olan bir dindir. Böyle bir din diğer dinlerden farksız olamaz. Böyle bir dinin cihad gibi bir kanuna sahip olmaması düşünülemez. Aynı şekilde İslam'ın devleti ordusuz olamaz. Hristiyanlığın dairesi sınırlıdır, İslam'ın çerçevesi oldukça geniştir. Hristiyanlık nasihat sınırını aşamaz. Oysa tam aksine İslam beşer hayatının bütün kademelerini kontrol altında bulundurur. Bu cümleden olarak İslam'ın içtimai, iktisadi ve siyasi kanunları vardır. Devlet vücuda getirmek hükümet teşkil etmek için gelmiş olan böyle bir din nasıl ordusuz olabilir? Nasıl cihad gibi bir kanuna sahip olmaması düşünülebilir?

İslam ve Sulh (Barış)

Demek ki, «Din her zaman için savaşın karşısında olmalıdır. Savaş taraftan olmak yerine barış taraftan olmalıdır. Çünkü savaş mutlak manada kötüdür» diyen bir takım kimseler yanılmaktadırlar. Din muhakkak barış taraftan olmalıdır. Zaten Kur'an-ı Kerim de barışın çok güzel bir şey olduğunu ifade etmektedir: «Ves sulhu hayrun» «banş hayırlıdır». Lakin dinin aynı zamanda savaş taraftan da olması gerekir. Karşı tarafın; şerefli bir şekilde ve bir arada yaşama olgunluğuna sahip olmadığı, zalim konumunda bulunduğu ve herhangi bir şekilde insanlığın onurunu zedelemek istediği durumlarda şayet bizler teslim olup boyun eğsek, zilleti ve bir başka şekliyle de şerefsizliği yüklenmişiz demektir. İslam, «banş, karşı taraf hazır ve uygun olduğu takdirde, savaş ise karşı tarafın savaşmak istemesi halinde yapılır» demektir.

Savaşın Şartları

Burada ikinci çözümlenmesi gereken mesele, İslam'ın hangi şartlarda «savaşın» dediğidir. Hacc suresinde bulunan bir kaç ayet (nassla ve müfessirlerin ittifakıyla) Kur'an-ı Kerim'de cihad üzerine nazil olan ilk ayetlerdir. Bu ayetlerde ise şöyle buyrulmaktadır:

«Allah inananları savunur. Allah hiç bir hain ve nankörü sevmez- Kendileriyle savaşılana (mü'minlere) (savaşma) izin(i) verildi. Çünkü onlara zulmedilmiştir. Ve şüphesiz Allah onlara yardım etmeye kadirdir. Onlar, sırf Rabbimiz Allah'tır dedikleri için haksız yere yurtlarından çıkarıldılar. Eğer Allah'ın bazı insanları diğer bazılarıyla savması olmasaydı, içlerinde Allah'ın ismi çokça anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılırdı. Allah kendi (dini)ne yardım edene elbette yardım eder, şüphesiz Allah kuvvetlidir galiptir. Onlar (o kimselerdir) ki kendilerine yeryüzünde iktidar verdiğimiz takdirde namazı ikame ederler, zekâtı verirler, iyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar. Bütün işlerin sonu Allah'a aittir.»(Hacc, 38-41)

Bu ayetler, Kur'an-ı Kerim'de cihad'ın izanıyla ilgili olarak nazil olan ilk ayetlerdir.

Mekke'deki Müslümanlar

Önce şu girişi arz edeyim: Bildiğimiz gibi vahiy, Peygamber-i Ekrem'e kırk yaşında Mekke'de nazil oldu ve Peygamber-i Ekrem onüç yıl süresince Mekke'de ikamet etti. Bu onüç yıl boyunca gerek Resul-ü Ekrem ve gerekse O'nun samimi, çok sadık ashabı Kureyş kâfirlerinin acımasız işkencesi altında idiler. İşkencenin şiddeti o dereceye varmıştı ki bir grup sahabe, Resul-ü Ekrem' den Mekke'den Hicret etme izni aldıktan sonra hicret etmek zorunda kalmışlardı. Müslümanlar tekrar tekrar Peygamber-i Ekrem'den (Mekke

müşriklerine karşı) kendilerini savunma izni istedilerse de Resul-i Ekrem, Mekke'de ikamet ettiği onüç yıl zarfında buna izin vermemiştir. Zira bunun da bir felsefesi vardır. Bir taraftan iş ciddiyet kazanırken, diğer taraftan İslam, Mekke dışında, bu cümleden olarak Medine'de nüfuz bulmuştu. Medine halkından küçük bir kabile Müslüman olup, Mekke'ye gelerek Resul-ü Ekrem'le biatleşmiş, Medine'ye gelmeleri halinde kendilerini himaye edeceklerine dair ahitleşmişlerdi (Nihayet) Peygamber-i Ekrem'in Medine'ye hicreti gerçekleşmiş ve Müslümanlar da O'nu müteakiben fevc fevc hicret etmişlerdi. Medine'de ilk merhalede müstakil bir merkez kurulmuştu. (Hicretin) birinci yılında bile Müslümanlara kendilerini savunma izni verilmemişti. İlk kez inen cihad ayetleri hicretin ikinci yılına rastlıyordu:

«Şüphesiz ki Allah inananları savunur, Allah hain ve nankörü sevmez.»(Hacc 38)

Bunların Müslümanlara hıyanet ettiklerine ve nimete küfrettiklerine işaret ederek şöyle buyrulmaktadır:

«Kendilerine zulmedilmesi dolayısıyla, kendilerine karşı savaş açılan (mü'min)lere (savaşma) izni verildi.»(Hacc, 39)

Yani «Ey Müslümanlar! Artık kâfirler sizinle savaşmaya geldiklerinde onlarla savaşın.» demektedir.

Bu doğru bir savunma halidir. Bu izin niçin verildi? Çünkü mazlumlar, zulme karşı kendilerini müdafaa etmelidirler. En sonunda da Allah'ı Teâlâ yardım vaadini vermektedir:

«Şüphesiz Allah (C.C) onlara yardım etmeye kadirdir. Onlar sadece Rabbimiz Allah'tır demelerinden dolayı, haksız yere yurtlarından sürgün edilip çıkarıldılar.»(Hacc, 39-40)

Yani «Biz, haksız yere ve «Rabbimiz Allah'tır» demelerinden başka bir suçlan olmaksızın yurtlarından çıkanları insanlara (artık) cihad izni veriyoruz. Onların suçlan sadece «Rabbimiz Allah'tır» demeleri idi. Bu durumdaki insanlara savaşma izni veriyoruz.»

Şuradaki ahenge bakınız...! Ne kadar güzel ve yerinde bir savunmadır. Sonra cihadın bütün felsefesi zikredilmektedir. Kur'an-ı Kerim, hakikatleri beyan etme ve nükteleri (önemli incelikleri) hatırlatma hususunda son derece hayret vericidir. Kur'an-ı Kerim daha sonra, Hristiyanların yönelttikleri soru ve müşküller olan «Ey Kur'an! Sen ilahi bir kitapsın... Sen dini bir kitapsın... (Böyle olduğu halde) nasıl olur da sen savaşa izin verirsin? Savaş kötü bir şeydir, sen herkese barışı söyle... Sefayı, ibadeti söyle (emret)...» İfadelerine

böyle karşılık vermektedir: «Hayır, saldırının karşı taraftan başladığı yerlerde mü'minler şayet kendilerini müdafaa etmezlerse taş üstünde taş kalmaz, bütün ibadet merkezleri de ortadan kalkar yerle bir olur.»

«Eğer Allah (C.C) bazı insanları diğer bazılarıyla defet meşeydi içinde Allah'ın isminin çokça anıldığı manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler muhakkak yıkılır giderdi.»(Hacc, 40)

Eğer Allah'ı Teâlâ bazı insanlar vasıtasıyla diğer bazılarının saldırılarını, tecavüzlerini ve zulümlerini önlemezse, bütün bu manastırlar, ibadet merkezleri harap olur gider, Yahudilerin havraları ortadan silinir, sûfilerin ibadet merkezleri, Müslümanların ibadet meclisleri hep ortadan kalkar. Diğer bir ifadeyle, karşı taraf, saldırarak hiç kimseyi Allah'a bu şekilde ibadet etmesinde serbest bırakmaz.

Kur'an-ı Kerim sonra da nusret (yardım) vaadini vermektedir:

«Allah (C.C) kendi (dini)ne yardım edenlere kesinlikle yardım eder. Şüphesiz Allah, güçlü olandır aziz olandır.»(Hacc, 40)

Bakın, daha sonra Allah'ı Teâlâ, yardım ettiği kimseleri nasıl tavsif etmektedir; Allah (C.C) kendilerini müdafaa eden ve bir hükümet inşa ettikleri vakit şu durumda olanlara yardım eder:

«Onlar (o kimselerdir) ki kendilerini yeryüzünde yerleşik kılıp iktidar sahibi kıldığımız takdirde...»(Hacc, 41)

Onlar (o kimselerdir) ki kendilerine yeryüzünde bir yer verdiğimiz ve hükümetlerini sağlamlaştırdığımız zaman, kendilerine kudret verdiğimiz ve hakim olma nimetini bahsettiğimiz zaman... Şu şekilde davranırlar:

«(...) Namazı ikame ederler, zekâtı verirler...»(Hacc, 41)

(Ayette geçtiği üzere) namaz, Allah'a en halisane bir şekilde bağlılığın ifadesi, zekat ise insan fertlerinin birbirleriyle olan gerçek bağlılığının ve yardımlaşmasının ifadesidir. Onlar ki Allah'a halis olarak ibadet eder ve birbirlerine yardım ederler:

«(...) İyiliği emrederler kötülükten vazgeçirmeye çalışırlar...»(Hacc, 41)

Onlar, tüm yetki ve güçlerini iyilikleri yaygınlaştırmada, kötülüklerle ve uygunsuzluklarla mücadele etmede harcamaları hususunda kendilerini antlaşmalı kabul ederler. *«(...) Bütün işlerin sonu Allah'ın katındadır.»*

Buraya kadar Kur'an-ı Kerim'in, açıklamış olduğu cihadı, tecavüz etme, üstün gelme ve hâkim olma anlamlarında değil de saldırı ile mücadele etme

anlamında ele almış olduğunu kavramış olduk.

Ancak tabii ki kendilerine karşı mücadele verilmesi gereken bu saldırıların (tecavüzlerin) hep karşı tarafın vatanımıza, ülkemize saldırması suretinde gerçekleşmeyeceğini, aynı zamanda saldırıların, karşı tarafın kendi ülkesindeki bir grup zayıf, güçsüz ve Kur'an'ın kendi özel deyiimiyle mustazafları işkence altında tutması şeklinde de ortaya çıkabileceğini belirtiriz. Sizler böyle şartlarda (bu tür haksızlıklara karşı) tarafsız kalamazsınız... Sizlerin mustazafları özgürlüklerine kavuşturma mesuliyetiniz vardır. Veya başka birisinin hakkın davetinin orada yayılmasına engel olmak için bir takım yaygaralar icat ettiği ve bir set meydana getirdiği, bir duvar oluşturduğu durumlarda da o engelleri ortadan kaldırmak gerekir. İşte bütün bunlar «saldırı» dır.

İnsanları (toplumu) gerek fikrî ve gerekse fikrî olmayan bütün esaretler zincirinden kurtarmalısın... Bütün bu gibi yerlerde cihad etme zorunluluğu vardır. Bu şekildeki bir cihad, savunma (müdafaadır. Mevcut bir zulüm karşısında direnç göstermektir.

Son olarak İslam'a göre kendileriyle cihad etmenin ve mücadele vermenin zaruri olduğu zulüm ve saldırı şekilleri hakkında konuşmamız gerekir.

II. BÖLÜM

SAVUNMA VE SALDIRI

Bismillahirrahmanirrahim

«Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a, ahiret gününe inanmayan,

Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini din edinmeyenlerle küçük düşürülmüşler olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.»(Tevbe, 29)

Hristiyanlığın İslam'a Eleştirisi

Daha önce ifade etmiştik ki Hristiyanlık âleminin kendince İslam'ın zaaf noktası olarak telakki ettiği ele aldığı noktalardan birisi, «İslamî cihadlar» meselesidir. Zira «İslam» diyorlar, «Barış dini değil savaş dinidir, Hristiyanlık ise barış dinidir. Savaş mutlak anlamda kötüdür, barış ise iyidir, güzeldir. Allah indinden gönderilen bir dinin kötü bir şey olan savaş taraftan değil de güzel bir şey olan barış taraftan olması icap eder.»

Dünkü Hristiyanlık, (meseleyi) ahlak açısından, Hristiyanlığın kendi özel ahlakı olan «sağ yanağına vurduklarında sol yanağını çevirir.» anlayışıyla değerlendirdi. Mistikvari bir ahlak... Ancak günümüz Hristiyanlığı meseleye kendi konum ve görüntüsünü altüst ederek başka açılardan bakmakta ve meseleye başka vadilerden yaklaşmaktadır. Bu cümleden olarak savaşın mutlak hukuk, insanın doğal hakkı ve özgürlük hakkı —inanç özgürlüğü, din ve milliyet seçme özgürlüğü, irade özgürlüğü haklarının— karşısında bir engel olduğu gibi yollardan, açılardan yaklaşmaktadır meseleye.

Biz konuya her iki açıdan bakmaktayız: Hem ahlakî açıdan ve ahlakî esaslar açısından ve hem de insan hakları açısından, insanlığın yeni temelleri açısından. Ben zaten bu meselenin cevabını bir önceki oturumumuzda ortaya sermiştim. Cevap çok açık olmakla beraber böyle bir iddianın doğru olmadığı ortadadır.

Kötü Olan Savaş Değil Tecavüzdür ve Her Savaş Tecavüz Değildir

Barış, elbette güzeldir. Bunda şüphe yoktur. Aynı zamanda saldırganlara karşı olmama, başka fert ve insanlara saldırma, onların ülkelerinin tasarruf hakkını ellerinden alma, malların gasp etme veya onları esaret altına alıp köleleştirme ve kendi hüküm ve nüfuzları altına alma gayesiyle yapılan saldırı manasında savaşın da kötü olduğunda şüphe yoktur. Kötü olan, saldırıdır. Saldırı kötüdür. Ancak her savaş herkese göre saldırı değildir. Saldırı da olabilir. Saldırıya karşı gerçekleştirilen bir «misilleme» de olabilir. Çünkü saldırılara bazen kuvvetle karşılık vermek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle, saldırılara karşılık vermenin, misillemede bulunmanın kuvvetten başka bir çıkar yolu yoktur.

Barış, Teslim Olmak ve Zilleti Yüklenmek Demek Değildir

Bir din şayet toplumsal bir din ise, saldırıya uğraması halinde veya kendisi

saldırıya uğramasa bile başka bir toplumun saldırıya uğraması halinde, bir toplumun nasıl bir tavır sergilemesi gerektiğini önceden göz önünde bulundurmuş olması gerekir. Bu yerlerde cihad ve savaş kanunun incelenmesi ele alınması gerekir. «Barış güzeldir» diyorlar. Biz de kabul ediyoruz ki barış güzeldir. Fakat teslim olmak ve zillet de güzel midir?

Eğer bir iktidar ile başka bir iktidar barış içinde bulunurlarsa, her biri barış halindeki bir birlikteliğin taraftarı olurlarsa, bugünkü deyiimiyle bu iki gürhunun her biri gerçek bir birliktelikle yaşamak isterlerse bu, ne bu iktidarın o iktidara saldırmak istemesi ne de o iktidarın bu iktidara saldırmak istemesi anlamına gelir. Tam tersine bu, onların karşılıklı haklarla, karşılıklı saygıyla barış halinde yaşamak istemeleri demektir. Bunun adı barıştır. Böyle bir barış şekli güzeldir, olması da gerekir. Ancak bir tarafın saldırgan konumunda bulunmasının karşı tarafın ise «savaş kötü bir şeydir» zihniyetiyle onun karşısında teslim olmasının, boyun eğmesinin, yani «zorbalığı kabullenme» zilletini yüklenmesinin adı dostluk barışı değildir. Bu ancak zillet pisliğinin yükü altına girmek, sokulmaktır. Zor ve kuvvet karşısında boyun eğmektir ki bunun adı da barış değildir, asla!

Bu tıpkı şuna benzemektedir:

Farz edin ki arabanızla ıssız bir arazide ilerliyorsunuz, derken karşınıza silahlı, saldırgan bir hırsız (eşkiya) çıkıyor ve size «çabuk arabadan aşağı in!... Eller yukarı!... Neyin varsa çıkar'....» diyor. Siz ise buna karşılık teslim olarak, «Ben barış taraftarıyım, bu sebeple savaşa mutlak manada karşıyım!... Bütün dediklerinizi kabul ediyorum!... Pılımı pırtımı sana bırakıyorum!... Arabamı veriyorum... Bütün şartlarını kabul ediyorum... Sana vermemi istediğin her ne varsa söyle!.. Ben barış taraftarıyım» diyorsunuz. Bu hiç bir zaman barış taraftarlığı değil, tam aksine zilleti kabullenmektir. İnsan kendisini savunma konumuna getirdiği zaman malını kaybedeceğini, kanının akıtılacağını ve bu kanın döküldüğü yerde de bir eserden zerre, alamet kalmayacağını yani bu kanın ileride kirlenip telef olacağını anladığı durumlar hariç olmak kaydıyla yukarıdaki durumlara benzer yerlerde, elinde bulunan bütün imkanlarını seferber ederek malını, canını ve haysiyetini savunmalıdır.

Elbette bir kan akabilir, dökülebilir, bu kan daha sonra coşabilir de. Ve (savunma sonucu dökülen kanın) sonraki coşması pahalıya da mal olabilir. Onun kanının dağ başında şaşkın bir hırsızın eliyle dökülmesi faydasızdır. Karşılık vermenin, direnmenin akıllıca bir iş olmadığı bu gibi yerlerde insanın, para ve servetini bu uğurda harcarıp canını kurtarması icap eder.

O halde «barış taraftarlığı ile «zilleti kabullenme arasında bir fark söz konusudur. İslam'ın zilleti yüklenmeye asla izin vermediği, ama aynı zamanda

barış taraftan da olduğu yer burasıdır işte!

Gayem, gerek Hristiyanların ve gerekse Hristiyan olmayanların bir zaaf noktası olarak İslam'ın üzerine saldırdıkları, itiraz ettikleri ve sonra da «Peygamberin döneminde de bu varmış, İslam kılıç dinidir, Müslümanlar toplum fertlerine kılıç çekerek: İslam'ı ya kendi isteğinizle seçin ya da öldürölürsünüz, diyorlar. O insanlar da öldürölme endişesiyle İslam'ı zorunlu olarak seçiyorlar, kabul ediyorlar» şeklinde yaygara çıkarttıkları (cihad ve savaş kanunu) meselesinin ehemmiyeti üzerinde durmaktır. Bu cihetle biz burada Kur'an ayetleri ve Rasulullah'ın (saa) hadisleri ve sîretinin inceliklerini de sunmayı gerekli görüyoruz. Kur'an ayetleriyle başlıyoruz:

Cihad'a İlişkin Mutlak Ayetler

Kur'an-ı Kerim'de kâfirlerle cihad emri konusundaki bazı ayet-i kerimelerin mutlak olduğunu daha önce belirtmiştik. Yani Kur'an bu minvalde şu kadarını söylemektedir:

«Ey Peygamber: Kâfirlerle ve münafıklarla savaş.»

Ya da örnek olarak daha önce ayetlerini okuduğum yerde Kur'an, müşriklerle dört ay mühlet verdikten sonra devamla «bu dört aylık mühlet dolduğu vakit nerede bir müşrik bulursan (burada kastedilenin Mekke civarı ve Mescid-i Haram'ın sınırları dahilinde mi yoksa her yerde mi olduğu bilahare üzerinde durulması gereken bir husustur) bu mühletten sonra da İslam'ı kabul etmez veya Mekke'den göç ederek çıkmazlarsa onları her tarafta ortaya çıkarıp öldürün demektedir.

Veya daha önce de okuduğumuz şu ayet:

«Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihad et ve onlara karşı sert ve caydırıcı davran.»(Tevbe, 73)

Eğer bu ayete dayanacak olsaydık, Kur'an'daki bu birkaç ayete göre İslam'ın emrinin genel itibarıyla şu olduğunu söyledik: «Kafirlerle ve münafıklarla savaş durumunda olmak, onlarla asla barış durumuna geçmemek ve mümkün olduğu kadar onlarla savaşmak gerekir.» Eğer bu şekilde düşünürsek, Kur'an-ı Kerim'in kafirlerle, savaşma emrini kayıtsız-şartsız vazettiğini kabul etmek zorunda kalırız.

Mutlakı Mukayyet Üzerine Hamletme Kaidesi

Fakat bazı sohbetlerde, «elimizde bir mutlak ile bir mukayyet (hükmü)müz bulunduğu zaman, diğer bir ifade ile, bir kanunun bir yerde mutlak olarak, başka bir yerde mukayyet olarak zikredildiği durumlarda, usul

ilmindeki örfî kurala göre mutlakı mukayyet üzerine hamletmek gerektiği söylenmektedir.» şeklinde bir kaide olduğunu söylemiştik. Bu ayetler, mutlak şekildedirler. Diğer bir takım ayetler de vardır ki mukayyet şekilde gelmektedir. Yani şöyle demektedir:

«Ey Müslümanlar! Size saldırdıkları için bu kâfirlerle savaşın. Mademki sizinle savaş halindedirler. O halde siz de muhakkak onlarla savaşın.»

Mukayyet Ayetler

Bakara suresinde şöyle buyrulmaktadır:

«Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın. Ancak haddi aşmayın. Muhakkak Allah, haddi aşanları sevmez.»(Bakara, 190)

«Haddi aşmak» ile ne kastediliyor? Bunun açıklaması şudur: Sizinle savaşanlarla —sadece sizinle savaşanlarla— savaş alanında savaşın. Yani sizler, bazı askerler göndermiş olan ve ellerinde sizlerle savaşmaya hazır bir grup savaş askeri bulunduran toplulukla savaşıyorsunuz, sizlerle savaşmaya hazırlananlarla savaşın... Savaş meydanında da sözgelimi ekmek ve helva dağıtılmıyor, orada savaşmak, vuruşmak gerekir. Ancak savaşta asker rolünü oynamayan diğer fertler, bu cümleden olarak yaşlı erkekler, yaşlı kadınlar —ister yaşlı ister genç bütün kadınlar— ve çocukların durumu savaş askerinin hükmünde değildir. Bu durumdaki kimselere saldırmayın. Sözgelimi ağaçları kesmeyin... Yeraltı su kanallarını doldurmayın... Bu tür uygulamalara, «saldırı» demek olan «iti-da» adı verilmektedir.

Herhangi bir yerde askerlerle çarpışmak istediğimiz zaman evleri yıkmaktan, harap etmekten başka çaremiz kalmadığı söz konusu olabilir.» şeklinde bir şey söylemeniz yanlıştır. Kendisi olmaksızın başarılabilen bir işin öncelikleri bir başka sorundur. Ancak bu işin kendisinin savaşa dayalı uygulamalarının bir parçası olması yasaktır.

Sonra şu ayette açık bir şekilde belirtilmektedir:

«Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın.»

Başka bir ayet önceki hafta sizlere okuduğum, beş-altı ayeti bir biri peşi sıra gelen ve ilk ayeti cihad hususunu işleyen Hacc süresindeki ayet idi. Bu ayetlerin içeriği ise şu idi:

«Onlar sizinle savaş durumuna geçtikleri ve sizlere kılıç kaldırdıkları vakit sizler de aynısıyla karşılık verin.»

Enfal ya da Tevbe suresinde bulunan bir başka ayette şöyle

buyrulmaktadır:

«Müşrikler nasıl sizlerle topluca savaşıyorlarsa siz de onlarla topluca savaşın.»(Tevbe, 36)

Mazlumun Yardımına Koşmak

Bu ve diğer ayet için bir ön bilgi sunayım sizlere: Demişti ki, cihad izni mukayyet bir surette olabilir. Ne ile mukayyet? Bir kayıt, karşı tarafın saldırı konumunda bulunması, size hücum ediyor olmasıdır. Karşı taraf sizinle savaştığı zaman size de onunla savaşma hakkı doğar.

Acaba buradaki kayıt, sadece karşı tarafın bizimle savaşmak istemesine mi münhasırdır? Yoksa başka bir şey daha var mıdır? Evet vardır. Karşı tarafın bizimle savaşmak istememesinin mümkün olduğu, ancak kendi toplumunun bir kısım fertlerine karşı insanlık dışı bir zulüm suçu işliyor olması da savaş sebebi sayılabilir. Saldırıya maruz kalmış bu insanları, içinde bulundukları bu durumdan, elimizden geldiği halde, kurtarmıyorsak biz, gerçekte o zulme uğrayan mazlumlara karşı zalimin zulmüne yardımcı olmuşuz demektir. İçinde bulunduğumuz ortamda bize saldırıda bulunulmasa dahi, başka bir kitleye saldırıldığı zaman —ki o kendilerine saldırıda bulunanlar Müslüman da olabilir, gayr-ı Müslim de— o kitle sözgelimi İsraililerin yurtlarından çıkardığı Filistinliler gibi Müslüman bir kitle ise, ve fakat İsrail'in şimdilik bizimle herhangi bir işleri olmasa bile; kurtarmak gayesiyle bu Müslüman mazlumların yardımına koşmamız sadece caiz değil, gereklidir de.

Bu bile savaşı başlatan taraf olmamıza ilişkin bir emir değildir, Müslüman olması hasebiyle o mazlumları zulmün kollan arasından kurtarmak üzere yardıma koşmaktır.

Baskı ile Mücadele (Direniş)

Fakat eğer o mazlumlar gayr-i Müslim ise, bu durumda savaş iki nedenle ortaya çıkar: Sözgelimi zalim yönetim insanları İslam davetinin yayılmasına engel olacak şekilde etkisi altına almış olabilir. Bu durumda İslam, davetini dünya sathında yayma hakkını bizzat kendisine vermektedir. Ancak yayılma aşamasına gelebilmesi ve davetin yayılabilmesi için özgürlüğe ve serbestiyete ihtiyaç vardır.

Bir devlet düşünün. Bu devlet, Müslümanların ve İslam'ın sesinin halk yığınlarına ulaşmasına engel teşkil etsin. «(Müslümanlara) konuşma hakkınız (özgürlüğünüz) yoktur, konuşmanıza izin vermiyorum» desin. Böyle bir halk yığınlarıyla savaşmak caiz değildir. Çünkü halk yığınlarının, halk kitlelerinin

bir günahı yoktur. Bir şeyden haberleri yoktur. Ama bozuk bir itikadı kendisine dayanak olarak alan ve İslam davetinin o toplumun içinde yapılmasına engel teşkil eden fasit bir rejimle, bu engeli milletin yolundan kaldırmak üzere mücadele vermek, direnmek caiz midir, değil midir? Gerçekte bu baskı çevresiyle savaşmak mücadele etmek caiz midir, değil midir? İslam açısından bu savaş türü bir anlamda zulüm karşısında kıyam etmek olması itibariyle caizdir. Ancak bazıları bu mazlum toplumun isteğinde bulunmazken size ne oluyor?» şeklinde itiraz edebilirler. Ancak yardım istemelerine bir lüzum yoktur.

Yardım Çağrısına Gerek Var mıdır?

Yardım isteğinde bulunma konusu da ayrı bir meseledir. Çünkü acaba mazlumun yardım isteğinde bulunması halinde kendisine yardım etmek bizim için caiz midir? Yoksa bilakis vacip midir? Veya yardım isteğinde bulunmasa bile kendisine yardım etmemiz biçim için caiz midir? Yoksa bilakis şart mıdır? Hayır, burada yardım çağrısında bulunmasına hiç gerek yoktur. Gerçekte bu mazlum, mutluluğuna engel teşkil ettiği ve bütün insanların mutluluklarının kendisine bağlı olduğu İslam davetinden haberdar olmasına zulmün fırsat bırakmadığı bir mazlumdur. Aslında söz konusu, mazlum İslam davetini duyup haberdar olsa onu kabul edecektir. İslam, «halk yığınları karşısında bir devlet şeklinde bulunan bu engeli kaldırmaya ve kırıp temizlemeye sizlerin gücünüz yeter» demektedir.

«Sadr-ı İslam»ın Savaşları

Sadr-ı İslam'da vuku bulan savaşların çoğunluğu aynı isim altında idi. Savaşmak üzere gelen Müslümanlar «Bizim halk yığınları ile bir savaşımımız yoktur. Biz kitleleri zillet ve kölelikten kurtarmak uğruna bu hükümetlerle savaşıyoruz» demektedirler. Rüstem-i Ferruhzâd (7), Müslüman bir Arab'a «(Mücadelenizde hedefiniz nedir?» diye sordu. O da cevaben şöyle karşılık verdi: «Hedefimiz, sizin latifeli hilelerle ve zorlamalarla kendinize kulluk ve kölelik yaptırdığınız Allah'ın kullarını, sizlerin kölelik ve kulluğunuzdan çıkarıp kurtarmak, özgür kılmak ve sizin gibi bir beşerin değil de Allah'ın kulları haline getirmektir.»

Peygamber-i Ekrem (SAA) Ehl-i Kitaba yazdığı bir mektubunda Kur'an-ı Kerim'in özellikle şu ayetine yer vermiştir:

«De ki, Ey Ehl-i Kitap, bizimle sizin aranızda ortak olan şu kelimedede (birleşmeye) gelin: Allah'tan başkasına tapmayalım, Ona hiç bir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp kimimiz kimimizi rabb edinmesin.»(Al-i İmran, 64)

Buradaki Ehli- Kitap kendileriyle cihad etme emrinin gelmiş olduğu Ehl-i Kitaptır. Burada kast olunan şey daha açık bir ifade ile şudur: «Ben (sadece) bizim menfaatimize olan ve bizi ilgilendiren bir sözü kabul edin demiyorum. Hepimizin menfaatine olan ve hepimizi ilgilendiren bir şeye gelin diyorum.»

Bir vakit, insanlara sözgelimi «Gelin, bizim dilimizi kabul edin.» dediğimiz takdirde onların «Niçin (kabul edelim)? Bizim de kendimize has bir dilimiz vardır, sizin de bir diliniz vardır, (o halde) Niçin gelip sizin dilinizi kabul edelim» demeleri haklarıdır. Yine «Gelin bizim kendimize özgü özel adet ve geleneklerimizi kabul edin» dediğimiz takdirde de «Niçin biz sizin özel adetlerinizi kabul edelim? Biz kendi özel adetlerimizi icra ederiz.» demeleri onların haklarıdır, böyle karşılık vermeleri mümkündür. Ancak, «Gelin, ne sizin ne bizim hepimizin olan bir şeyi kabul edelim. Hepimizin Allah'ı olan bir Allah'ı kabul edelim» dediğimiz vakit bu artık sadece bizi ilgilendirmemektedir. Hem sizin hem de bizim halikımız olan zata tapalım...

*«Bizim ve sizin aranızda ortak olan bir kelimedede (birleşmeye) gelin»
Bizim hepimizin Halık olan Allah'tan başkasına tapmayalım. «Allah'ı bırakıp
kimimiz kimimize rabb edinmesin.»*

Bu ayet (3/64) şunu açıklığa kavuşturmaktadır; Ben eğer savaşırsam, beşerin bütün fertleri arasında ortak olan bir kelime uğruna savaşıyorum... Bu mukaddimeyi anladıktan sonra elimizde bulunan bir mutlakı mukayyet, kılabilen kayıtlardan birisi ortaya çıkmıştır ki o da şudur: Bir toplumun herhangi bir kavmin zulmü altında kalması halinde o toplumu özgürlüğüne kavuşturmak uğruna savaşmak caizdir.

Şimdi ben, sizlere bu çerçevede iki ayet i kerime okuyacağım. Bunlardan birisi Enfal Sûresi 39 ayettir:

«Fitne kalmayıncaya ve din yalnızca Allah'ın oluncaya kadar onlarla savaşınız.»

Burada geçen «fitne»den maksat nedir? Bundan maksat şudur: Size gelip arayı (bozan (fesat çıkaran) ve Müslümanları kendi dinlerinden ayırmak isteyenlerle bu fitne ortadan kalkıncaya kadar savaşın.

Bu ise başlı başına bir kayıttır. Diğer bir kayıt da Nisa 75'deki kayıttır:

«Size ne oldu ki Allah yolunda ve mustazaf erkek, kadın ve çocuklar uğruna savaşmıyorsunuz?»

Mutlakın Mukayyet Üzerine Hamledilmesi

Burada okuduğum beş ayet-i kerime göstermiştir ki örfi ve usulî, herkesçe

kabul edilen kaideye göre, İslam'ın savaşlar konusundaki emri birtakım ayet-i kerimelerde mutlak ve birtakım ayet-i kerimelerde de mukayyet ise mutlakin mukayyet üzerine hamledilmesi gerekir.

Kur'an'da dinin zorlama suretiyle değil de davet yoluyla kemale ermesi gerektiğini hiç bir tereddüte mahal kalmayacak derecede açıklığa kavuşturan bir ayetler zinciri vardır. Bu da yine İslam'ın görüşünün, insanlara zorlamak şeklinde «müslüman olun, yoksa öldürölürsünüz» demek olmadığını te'yid edilmiş halidir.

Dinde Zorlama Yoktur (lâ-ikrâhe-Fi'd-d-dîn)

Bu, Ayete'l-Kursî'nin bir parçası olup;

(«*la ikrahe fi'd-din gad-tabeyyene'r-rüşdi mine'l-Gayy*»)

Dinde dine girme hususunda zorlama yoktur. Hak yolla batıl yol birbirinden iyice ayrılmıştır diye bilinir. Yani demek istiyor ki, yolu insanlar için apaçık bir şekilde beyan edin. Çünkü hakikatin kendisi apaçıktır. Dinde bir zorlama olmamalıdır. Yani bir kimse İslam dinini kabul etmeye zorlanmamalıdır. Bu ayet, yeterince açık bir ayettir.

Tefsir kitaplarında şöyle rivayet yazıla gelmiştir:

Ensar'dan daha önce putperest olan bir adamın Hristiyan olmuş iki çocuğu vardı. Bu çocuklar ilgi duydukları Hristiyanlığa sempatican oldular. Ama babaları Müslüman idi ve iki çocuğunun Hristiyan olması onu çok rahatsız ediyordu. (Bunun üzerine) Resul-i Ekrem (SAA)'ın huzuruna gelerek :

«*Ya Resulullah! Bu çocukların Hristiyan olmaları karşısında ben ne yapayım? Ne yapsam Müslüman olmuyorlar. Bunları dinlerinden el çekmeleri ve Müslüman olmaları için zorlayayım, izin verir misin?*» dedi. Resul-i Ekrem (SAA):

«*Hayır, dinde zorlama yoktur.*» buyurdu.

Ve yine ayet-i kerimenin nüzul sebebi, nüzul şekli hakkında şunlar yazılmıştır: Bilindiği gibi Medine'de Evs ve Hazreç diye iki kabile yaşamaktaydı ve asıl Medineliler de bunlardı. Bunlar, Medine'ye sonraları yerleşen birkaç büyük Yahudi kabilesiyle komşu durumunda idiler. Bu kabilelerden birisi Beni Nadir kabilesi, birisi Beni Kurayza kabilesi, bir diğeri de Medine çevresindeki Yahudilerden bir kabile idi.

Dinlerinin Yahudilik olması ve kitaplarının ilahi olması itibariyle

Yahudilerin arasında az-çok okuma-yazma bilenler bulunmaktaydı. Aksine, putperest olan ve okuma -yazması olmayan asıl Medinelilerin arasında ise okuma-yazma bilen kişiler sonraları ortaya çıkmıştı. Yahudiler kültür ve düşünce düzeyi bakımından asıl Medinelilerden daha yüksek seviyede olduklarından Medineliler üzerinde nüfuz sahibiydiler (Medine'de) Evs ve Hazreclilerin dini ve Yahudilik olmak üzere iki din olduğu halde (Medineliler) Yahudi inançlarının etkisi altındaydılar ve bazı zaman ders almaları için çocuklarını Yahudilerin kucağına gönderiyorlardı. Bunların Yahudilerin kucağına giden yavruları, muhtemelen (kendi dinleri) putperestliği bırakıp, Yahudiliği benimsiyorlardı. Peygamber-i Ekrem (saa) Medine'ye geldiği vakit, Medine ahalisinin bir kısım çocukları bu Yahudilerin terbiyesi altındaydılar ve Yahudiliği seçmişlerdi. Bu çocukların birkaçı Yahudilikten vazgeçmedi. Anne babaları müslüman oldular. Fakat çocukları Yahudiliği bırakmadılar. Yahudilerin Medine muhitinden çıkmaları ve göç etmeleri kararı alınınca, çocuklar kendi dindaşları ile yola koyuldular. Babalar yine Resulullah (SAA)'ın huzuruna gelerek çocuklarını bu Yahudilerden ayırmak ve Yahudiliği bırakmaya ve Müslüman olmaya zorlamak için izin istediler. Resul-i Ekrem (SAA) izin vermedi. Onlar dediler ki:

«Ya Resulullah! Bunları zorla Müslüman yapmamıza izin ver.»

Resulullah (SAA):

«Hayır, şu anda kendileri istedikleri için onlarla gitsinler, bırakın onlarla gitsinler» buyurdu.

«Dinde zorlama yoktur. Hak yol ile batıl yol birbirinden iyice ayrılmıştır» ayetinin burada indiği söylenir.

Diğer bir ayet, herkesçe malum olan şu meşhur ayettir:

«Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel bir biçimde mücadele et.»(Nahl, 125)

İnsanları rabbinin yoluna çağır... Ne ile? Zorlamak suretiyle mi? Kılıç zoruyla mı? Hayır... Hikmetle... Mantıkla... Burhan (delil) ile... Ve de güzel öğüt ile (çağır)!.. «Seninle mücadele edenlerle sen de güzel bir şekilde mücadele et.» Bu ayet-i kerime de yine apaçık bir şekilde İslam'ı ikame etme yolunun «davet» olduğuna tanıklık etmektedir.

Başka bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır:

«Ve de ki, Hak Rabbinizdendir; artık dileyen iman etsin, dileyen küfre sapsın.»(Kehf, 29)

Aynı şekilde bu ayet de iman etmenin ve küfre sapmanın ihtiyarî isteğe bağlı bir olay olduğunu belirtmektedir. O halde zorlama diye bir şey söz konusu olamaz. Demek ki İslam «bunları (kâfirleri) zorlayarak İslam'a girdirmek lazım. Müslümanlar olurlarsa iyi olur kendileri için, ama Müslümanlar olmazlarsa öldürülmeleri gerekir» şeklinde bir talimat vermemektedir. Seçme hakkı kendilerindir. İsteyen inansın, isteyen inanmasın...

Diğer ayet şudur:

«Eğer Rabbin dileyseydi yeryüzündekilerin hepsi iman ederdi. Öyleyse onlar mü'min oluncaya kadar insanları sen mi zorlayacaksın?»(Yunus, 99)

Bu ayette hitap peygamberdir. Peygamber-i Ekrem (SAA) insanların iman etmelerini çok arzu ediyordu. Kur'an-ı Kerim, «İman noktasında zorlamanın bir anlamı yoktur. Şayet zorlama gerçek ve yerinde bir şey olsaydı, Allah bizzat kendisi Tekvini iradesiyle bütün insanları mü'min kılardı. Ama iman, insanların kendilerinin seçmesi gereken bir iştir. Allah, kendisi Tekvini iradesiyle ve zorlama suretiyle insanları mü'min kılmamıştır ve insanlara seçme hakkı tanıyıp özgür bırakmıştır. Ey Peygamber! O halde sen de insanları özgür bırakmalısın... Dileyenler iman etsin, dilemeyenler iman etmesin...» demektedir.

Bir başka ayette de Peygamber (SAV)'e hitaben şöyle buyrulmaktadır:

«Onlar mü'min olmayacaklar diye neredeyse sen kendini kahredeceksin (öyle mi?)»(Şuara, 3)

Ey Peygamber! Sen bunlar iman etmiyorlar diye kendini sorgulamak, suçlamak ister gibisin... Bu kadar sıkıntı çekme! Eğer biz dilersek tekvini irademizle ve zorlayarak insanları imanlı kimseler kılarız, zira bizim yolumuz apaçık ve çok kolaydır...

«Biz dilersek, onların üzerine gökten bir ayet (mucize) indiririz de boyunları eğilmiş olarak kalıverirler.»(Şuara, 4)

Şayet biz istesek gökten bir ayet indirerek, bir azap indirerek, insanları «ya iman etmelisiniz ya da sizleri bu azapla helak ederiz» diye tehdit ederiz. Bu sayede bütün insanlar zorla iman ederler. Ancak biz bunu yapmıyoruz. Çünkü istiyoruz ki insanlar kendileri seçsinler, beğensinler imanı...

Bu ayet-i kerimeler yine İslam'ın cihad hakkındaki görüşünü açığa çıkarmaktadır. Zira İslam'ın cihad ile hedefi, birtakım maksatlı kimselerin «İslam'ın hedefi; kafir oldukları için herkesi horlamaktır. Demek ki ya is-lamı seçin ya da öldürölürsünüz, diye onlara kılıç çekmek gerekir» şeklinde ileri

sürdükleri gibi değildir.

Barış vs Uzlaşma

Başka bir ayetler zincirimiz daha vardır. Bu ayetler zincirini de zikrederim:

İslam, genel itibariyle barış meselesine oldukça önem vermektedir. Bu, bir ayet-i kerimede açıkça belirtilmektedir:

«Barış daha hayırlıdır.»(Nisa, 128)

Barışın; zillet, zor ve teslim olmaktan başka bir şey olduğunu daha önce ifade ettik. Bir ayette Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

«Ey iman edenler! Hepiniz topluca barış ve güvenliğe (İslam) girin.»(Bakara, 208)

Bu ayette zikredilen «es-Silm» ifadesi, barış anlamında kullanılmıştır. Ancak bu ayetlerden daha da açık olan şu ayet vardır:

«Eğer onlar barışa eğilim gösterirlerse sen de eğilim göster ve Allah'a tevekkül et.»(Enfal, 61)

Binaenaleyh bu ayetler İslam'ın ruhunun barış ruhu olduğunu ortaya sermektedir. Nisa 90. ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır:

«Eğer sizden uzak durur (geri çekilir), sizinle savaşmak ve barış (şartların)ı sizlere bırakırlarsa artık Allah, sizin için onların aleyhine bir yol kılmamıştır.»

Aynı şekilde bir başka ayet-i kerimede münafıklar hakkında denilmektedir ki:

«Şayet (münafıklar) yine yüz çevirirlerse, artık onları tutun ve her nerede ele geçirirseniz onları öldürün. Onlardan ne bir veli edinin ve ne de bir yardımcı. Ancak sizinle aralarında antlaşma bulunan bir kavme sığınanlar veya hem sizinle hem de kendi kavimleriyle savaşmaktan göğüslerini sıkıntı basıp size gelenler (dokunulmazdır).»(Nisa, 89-90)

Biz burada dört ayet grubundan söz ettik:

1- Bu ayet grubu, «Mutlak bir surette savaşın» denilen ayetler grubudur. Biz sadece bu ayetlere dayan-saydık ve diğer ayetler olmasaydı; İslam'ın savaş dini olduğunu söylememiz mümkündü.

2- *Bu ayetler grubu*, başkaları ile savaşmayı onların sizinle savaş konumunda olmaları, onların insanlardan Müslüman veya gayr-i Müslim bir kitleyi kendi tahakkümleri altına almış olmaları ve onların (kitlelerin) özgürlük ve diğer haklarını ayakları altına almış olmaları gibi birtakım kayıtlamalarla mukayyet kılan ayetler grubudur.

3- *Bu*, İslami davette zorlamanın, icbarın söz konusu olmadığı açık bir şekilde ifade edilen ayetler grubudur.

4- *İslam'ın* kendi eğiliminin barış yönünde olduğunu açık-seçik olarak ilan eden ayetler grubudur.

(1) Burada belirtilen Mecusilerin de Ehl-i Kitaptan olduğu meselesi Mevdudi tarafından şöyle ifade edilmektedir: «Tevbe 29'da geçen cizye emri önceleri sadece Yahudi ve Hristiyanlara mahsus idi. Hz. Peygamber (a.s), daha sonra onu Mecusilere de teşmil etti. Onun vefatından sonra da ashabı bu kuralı Arabistan'ın dışında yaşayan bütün gayr-i Müslimlere ittifakla uygulandı.» (Tefhi-mu'l-Kur'an, cilt: II, s. 205, ilgili bölüm)

Yine Şehid Mutahharî'nin Adl-i İlahî adlı eserine bakılabilir. (Adl-i İlahî, şehid üstad Mutahharî, Müt: Hüseyin Hatemi, İşaret yayınları, s. 437, no. 71-72, Ehl-i Kitap açıklaması)

(2) Burada geçen «resul» lafzı ile onların kendi peygamberleri de kastedilse Hz. Muhammed de kastedilse netice değişmez. Sonra ayet, onları hak dini din edinmekle tavsif ediyor. Bu açık ve vazıh bir keyfiyettir ve izahı daha önce geçmiştir. Allah ile beraber bir başkasının da ilahlığına inanmak hiç bir zaman hak din değildir. Allah'ın nizamında başka bir nizamda yaşamak, Allah'tan gayri birinin hükümlerini benimsemek ve Allah'ın saltanatından başka bir saltanata bağlanmak hiçbir zaman hak dini ifade etmez... Hâlbuki bugün bunlar Ehli Kitapta mevcuttur... Tıpkı o gün olduğu gibi...» (Fizilali'l-Kur'an, Şehid Seyyid Kutup, Hikmet Yayınları, cilt 7, s.245, 248, ilgili bölüm)

«Din-i İslam, bütün dinler nasih olduğu cihetle efdal ve bütün yönlerden kabule şayan olduğundan din-i hak denmiştir. Çünkü Ahkam-ı Ukul-i beşere mülayim ve tebayin-i selemeye muvaffak ve tenessur edenlerin dünya ve ahiret

rahatlarını mutazammındır ve her hükmü insanlar için envali menafii camii olduğu cihetle tedeyyün ve itaat etmek vacip olduğu halde itaat etmeyenlerle mubatele etmek ehl-i iman üzerine vacip olmuştur.» (Hülâsa-tü'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Mehmet Vehbi, cilt, 5-6, sh. 1991, ilgili bölüm)

(3) «Cizye, ehl-i ahidden muahede zamanında her şahsın nefsinin muhafazaya ceza olarak taksim olmak üzere tayin olunan meblağ olup, o meblağa ceza olduğu cihetle cizye denmiştir. Cizyenin miktarı İmam-ı Azam'a göre zengin olanlara, 48, orta hallilere, 24, ednâ olanlara, 12 dirhemdir» (Hülasatü'l-Beyan) «Cizye islami ülkelerde Hristiyanlardan ve müslüman olmayanlardan himaye ve askerlikten muafiyet karşılığı alınan baş vergi-sidir.» (Büyük Türkçe Sözlük, D. Mehmet Doğan, Beyan Yayınları)

(4) «Cizyenin faruî "gizyet" kelimesinin muarrebi olduğunu söylemişlerse de sonunda şer'i ve hukuki bir nokta-i nazar yoktur.» (Hak Dini Kur'an Dili, cilt 4, s. 250)

(5) Bu dizide geçen «kemer-ü taç» ibareti muhtemelen, saltanat anlamında kullanılmıştır.

(6) Bu beytin nereden ve kimden alındığı belirtilmiyor. (Ancak Edîb-i Pişaburî'nin olsa gerektir. Bu şair, meşrutiyet dönemi Edebiyat şairlerindendir)

(7) Metinde zikredilen Rüstem ve bir Arap Müslüman meselesi «Fizilâli'l-Kur'an'da davet yolu (2)'de daha sarîh olarak zikrediliyor: «Kendilerine üç gün sürecek olan savaştan önce «sizi buraya getiren nedir?» diye soran İran ordusu komutanı Rüstem'e, Rebi b. Amir, Huzeyfe b. Mihsan ve Muğire b. Şu'be şöyle cevap vermişlerdir: «Bizi, buraya getiren Allah'tır!... Dileyen herkesi kula kulluktan kurtarıp bir tek Allah'ın kulluğuna; dünya darlığından çıkarıp genişliğine ve batıl dinlerin zulmünden kurtarıp is-lâmın adaletine kavuşturmak için... Yüce Allah peygamberini, diniyle insanlara gönderdi. Kim bu dini kabul ederse, biz de bunu kabul edip kendisinden vazgeçeriz, toprağını da bırakıp gideriz. Kim de bunu kabul etmezse biz de onunla —ya şehid olup cennete girinceye kadar ya da zafer kazanıncaya kadar — savaşıyoruz.» (Sh. 222-223)

III. BÖLÜM

CİHAD'IN MAHİYETİ «SAVUNMA» DIR

Bismillahirrahmanirrahim

«Kendilerine kitap verilenlerden Allah'a ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini din edinmeyenlerle küçük düşürülmüşler olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.»(Tevbe, 29)

Burada çözümlenmesi, ele alınması gereken konulardan birisi şudur: Cihadın İslam'a göre mahiyeti nedir? Cihadın hakikati ve içeriği-nedir?

Cihadın mahiyetinin savunma olduğu yönünde araştırmacılar arasında herhangi bir görüş ayrılığı yoktur. Diğer bir ifade ile saldırı, yani karşı tarafın mal ve varlığını ya da muhtelif güçlerini elde etme şeklinde, başka bir deyişle bir kavmin iktisadi ve insanî güçlerini kullanma (istihdam) gayesiyle gerçekleştirilen cihadın her türlü kıtal'ın ve savaşın İslam'a göre hiç bir bakımdan caiz görülmediği yönünde hiç kimsenin tereddüdü yoktur, İslam açısından bu tür savaşlar, bir çeşit «zulüm»dür. Cihad sadece savunma ve gerçekte de bir çeşit saldırıya karşı mücadele, direniş gösterme şeklinde olursa caiz olabilir. Tabii ki, üçüncü bir şık da vardır; cihad ne güçlerin elde edilmesi ve istihdamı için ve ne de kendini ya da insanlığın bir değerini savunmak için yapılır. İleride de üzerinde duracağımız gibi tam tersine bir insanlık değerinin kemale ulaşması için cihad edilebilir. Binaenaleyh cihad ve savaşın savunma şeklinde olması gerektiği hususunda bir ihtilaf söz konusu değildir. Var olan ihtilaf, savunması yapılan şeyin ne olduğu üzerindedir.

Savunma Şekilleri

Burada, «Kendi şahsını savunmak anlamında savaş, insanın fert olarak olsun, bir millet ve kavim şeklinde olsun kendisini ve kendi hayatını

savunması halinde meşrudur» diyen birtakım kimselerin görüşleri sinini ve dardır. Buna göre herhangi bir kavim veya bir milletin yaşamının tehlike altına girmesi halinde hayatını savunması meşru bir harekettir. Aynı şekilde serveti ve mülkiyeti saldırı konusu edildiğinde yine saldırılan kimsenin insan hakları açısından kendi haklarını savunma hakkı vardır. Dolayısıyla bir fert, kendi mal ve servetine saldırıldığı vakit, kendi varlığını savunma hakkına sahiptir. Ya da bir millet, başka bir kavim tarafından kendi serveti sahiplenilmek ve herhangi bir şekilde götürülmek istendiği vakit velev ki savaşla da olsa kendi varlığını savunma hakkına sahiptir.

İslam «malını ve namusunu savunma esnasında öldürülen kişi «şehid» demektir. Şu halde namusun savunulması da can ve malın savunulması gibidir. Bilakis daha yücedir. Asaletin savunulmasıdır. Bir millet için istiklalin savunulması kesinlikle meşru bir harekettir. O halde bir kavmin, bir başka kavmin istiklalini elinden almak istemesi, onu kendi mandası altına almak istemesi halinde söz konusu kavmin kendi istiklalini savunmaya geçmesi, silahlara başvurması meşru bir davranıştır ve aynı zamanda övülen ve takdire şayan bir hareket gerçekleştirilmiş olur. Öyleyse hayatın savunulması, malın, varlığın ve vatanın savunulması, namusun savunulması bütün bunlar meşru ve yerinde savunmalardır. Bu gibi yerlerde savunmanın caiz olduğu hususunda kimse tereddüt etmiyor. Bunun için demiştik ki, bazı Hristiyanların «din barış taraftarı olmalıdır, savaş taraftarı değil. Savaş mutlak anlamda kötüdür, barış ise mutlak manada güzeldir.» şeklinde ifade ettikleri görüş yersiz bir iddiadır. Savunma şeklinde gerçekleştirilen savaş, yalnız kötü değil bilakis çoğu kere iyidir de ve insan yaşamının zaruretlerinden bir parçadır. Kur'an-ı Kerim de bu noktada konuya açıklık getirmektedir:

«Eğer Allah'ın insanların bir kısmı ile bir kısmın defi olmasaydı, yeryüzü mutlaka fesada uğrardı.»(Bakara, 251)

Bir başka yerde de şöyle denilmektedir:

«Eğer Allah'ın insanların bir kısmıyla bir kısmını defetmesi olmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve içinde Allah'ın isminin çokça anıldığı mescidler muhakkak yıkılır giderdi.»(Hacc, 40)

Buraya kadarı yaklaşık olarak herkesçe kabul görmektedir.

İnsanlık Hakları

Burada bir husus vardır: Savunulması meşru olan şey bir ferden ya da bir milletin benlik haklarının yerle bir edilmesine mi münhasırdır? Yoksa fert ya da bir milletin haklarının bir parçası olmayan, bilakis insanlık haklarının bir parçası olan savunulması gerekli ve şart olan haklar arasında birtakım haklar

daha var mıdır? Şu halde herhangi bir yerde insanlık hakları saldırı konusu olduğu vakit, insan haklarını savunma adı altında savaşmanın hükmü nedir? Acaba meşru mudur, değil midir?

Bir şahıs «İnsan haklarını savunmak da ne demek? Ben sadece kendi ferdi haklarımı savunmalıyım ya da olsa olsa milli haklarımı savunmalıyım. İnsan hakları beni ne ilgilendirir» diyebilir. Ancak bu söz (iddia) doğru ve yerinde bir söz değildir.

İnsanlık Haklarının Savunulması Kişisel ve Irkî Hakların Savunulmasından Önce Gelir

Birtakım haklar vardır ki bunlar, bir fert ya da bir milletin haklarından daha üstün, daha kutsal ve bu hakları savunmak, beşeri vicdan katında şahsi hakları savunmaktan daha yücedir. Bunlar tıpkı insanlığın mukaddesleri gibidirler. Başka bir deyişle savunmanın kutsal olmasının altında yatan sebep, insanın kendisini savunması gerektiği değil, bilakis «hak» kısıtını savunmak gerektiğidir. Sebep, hak olunca ferdi hakla, umumi ve insanlık hakları arasında ne fark vardır. Belki de insanlık haklarını savunmak daha kutsaldır. Bugün onun ismini an-masalar da fiiliyatta bunu itiraf etmektedirler.

Sözgelimi özgürlüğü insanlığın kutsal değerlerinden saymaktadırlar. Özgürlük, sadece bir fert ve bir milleti ilgilendiren bir olgu değildir. Şimdi peki herhangi bir ortamda özgürlüğe saldırılsa, ancak, bu, ne benim ve ne de milletimin milli özgürlüğü olmasa, aksine dünyanın köşe bucağından herhangi bir yerde bütün insanların genel haklarının bir parçası olan özgürlük ihlal edilse, acaba bu insanlık hakkını «İnsanlık haklarını savunma» adı altında savunmak meşru mudur? Yoksa meşru değil midir? Şayet meşru ise demek ki bu özgürlüğü saldırı konusu yapılmış olan bir ferde münhasır değildir. Diğer fertler ve milletler de onun savunmasını yapabilirler. Yani özgürlüğün yardımına koşmaları gerekir. Özgürlüğü kazanma ve baskıyı ortadan kaldırma savaşımına gitmeleri gerekir. Bu meyanda nasıl cevap verirsiniz? Birisinin, «insanlık haklarını savunma» adı altında ortaya çıkmış bir savaşın, cihadların en kutsal kısmı, savaşların en mukaddes bölümü olduğunda tereddüt edeceğini sanmam.

Cezayirli Fransa sömürgesiyle savaşırken, bir kısım kimseler hatta bir kısım Avrupalılar bu savaşta ya asker gönderme ya da başka bir şekilde katılım gösteriyorlardı. Sizce hakları muhasara altına alındı diye sadece Cezayirlilerin mi savaşması gerekirdi? Öyleyse çok uzak Avrupa ülkelerinden, saldırıya uğramış bu milletin yardımına koşup gelen bir fert, zalim ve mütecaviz mi sayılmalıdır? O ferde «başkalarının işine yersiz müdahale yasaktır. Seni ne ilgilendirir! O sana saldırmadığı halde neden o savaşta

katılıyorsun?» demek mi gerekir? Yoksa o ferdin «İnsanlık haklarını müdafaa ediyorum» demesi mi gerekir? Hatta böyle bir şahsın cihadı kendisini müdafaa etme yönünü taşıması bakımından o Cezayirlilerin cihadından daha mı mukaddestir? Bu kimsenin davranışı onlarınkinden daha mı ahlakidir? Daha mı kutsaldır? Apaçıktır ki ikinci şık doğrudur.

Kamu arasında belli bir özgürlükçülüğü ve saygınlığı elde etmiş olan özgürlükçüler —ki ya gerçekten özgürlükçüdürler ya da öyle görünüyorlar— halk kitleleri arasındaki bu saygınlıklarını, kendilerini ferdî ve millî haklarının veya kendi kıtalarının müdafisi değil de insan haklarının müdafisi savunucusu olarak kabul etmelerine borçludurlar. Muhtemelen de onlar dil, köken, hitabe, nutuk ve düşünceleri aydınlatma gibi yollardan .geçecek olsalar, örneğin Filistinliler ve Vietkongların haklarını, davalarını destekleyerek mücadele savaş alanına gidecek olsalar, bütün dünya milletleri «sana ne bu yersiz müdahalelerden, seni ne ilgilendirir! Dert mi sana! Onların seninle bir işi yok ki» demek suretiyle onlara saldırmak ve hücum etmek yerine onları daha da kutsayarak ve destekleyecektir.

En Mukaddes Savunma Şekilleri

Dünya, «savaş, savunma suretiyle olduğu müddetçe kutsaldır. Kendini müdafaa etmek, savunmak suretiyle olursa kutsaldır. Milleti savunmak şeklinde olursa daha kutsaldır. Şahsi boyut milli boyuta dönüştürülünce, yayılınca, insan sadece kendisini değil aynı zamanda milletin fertleri olan diğer fertleri de savununca, milli sınırlardan insanlık sınırına ulaştığında ondan bir derece daha kutsaldır» demektedir.

«Niza (Çatışma)», «Kübrevî» Değil «Suğrevî»dir(8)

Belirttiğim bu ibarenin ifade ettiği anlam şudur: Cihad üzerinde var olan çatışma (ihtilaf), talebelerin özel deyimleriyle tümel (yani birinci dereceden, aslî bakımdan) bir çatışma değil, tikel (ikinci dereceden) bir çatışmadır. Daha açık bir ibare ile ifade edecek olursak, çatışma, «acaba cihad (sadece) savunma şekliyle mi meşrudur? Yoksa savunma şeklinde olmasa dahi yine meşru mudur?» Sorunu üzerinde değildir. «Cihad yalnız ve yalnız savunma şeklinde meşrudur». Genel, tümel boyut üzerinde hiç kimsenin tereddüdü yoktur. Asıl sorun, savunmanın dayanağıdır. Sorun, bu konunun «acaba savunmanın dayanağı, sadece kendi şahsını ya da en fazla kendi milletini savunma mıdır? Yoksa insanlığı da savunmak yine savunma mıdır?» olan tikel boyutu üzerindedir.

İnsanlık Haklarını Savunmanın Temelinde «Emr-i Bil-ma'ruf» Vardır

Birtakım kimseler şöyle diyorlar ve doğru da söylüyorlar: «İnsanlığı savunmak da savunmadır. Bu bakımdan iyiliği emretmek, kötülükten alıkoymak uğruna kıyam edenlerin kıyıamları mukaddestir. Birisi şahsi planda saldırı konusu edilmeyebilir, çok saygın ve şanlı da olabilir, bütün araçlar onun için hazır durumda bulunabilir. Millet planında da böyle olabilir. Yani milletin maddi haklarına saldırmamış olabilir. Ancak insanlığın düşünceleri bazında bir hakka saldırılmışsa diğer bir ifade ile, yaşadığı muhitte o insanların maddi haklarına ve maddi-şahsi haklarına saldırılmamış, ama bütün beşeriyete yani beşeriyetin maslahatına taalluk eden bir iş, iyiliklerle kötülüklerin iki kısma ayrıldıkları, iyilikler grubunun toplumda başı çekmesi, kötülükler grubunun ise toplumdan sürülmesi gerektiği durumlarda; şimdi böyle şartlarda böyle bir şahıs iyilerin kötülerin yerine geçtiklerini ve «iyiliği emretme, kötülüklerden nehyetme» şiarıyla kıyam ettiklerini görürse hangi şeyi savunur? Kendi şahsi haklarını mı? Hayır. Bu konu maddi haklarla ilgili bir husus değildir. Bu hiç bir kavim ve millete has bir şey olmayan, manevi bir hakkı savunmaktır. O manevi hak, insanlara taalluk eder. Acaba biz bu tür bir cihadı mahkûm mu etmeliyiz? Yoksa onu kutsal mı saymalıyız? Elbette ki kutsal saymalıyız. Çünkü insanların haklarını savunmaktır bu.

Özgürlüğün Savunulması Bugün de mukaddestir

Bugün bizimle özgürlük aleyhinde çalışan kimselerin, özgürlüğü müdafaa etmenin kutsal bir olay olduğunu bildikleri için kendi eylemlerini meşru göstermek amacıyla «Biz özgürlüğü savunmaktayız» dediklerini görürsünüz. Savaş, gerçekten özgürlüğü koruma, savunma uğruna yapılıyorsa hak bir savaştır. Bu yüzden gelip kendi saldırılanımı adını özgürlüğü savunma olarak lanse etmektedirler. Bu, insanlık haklarını savunmanın da kabil olduğunu itirafır. İnsanlık haklarının uğruna yapılan savaş ta meşru ve aynı zamanda faydalıdır.

«TEVHİD», Kişisel mi Yoksa Genel Bir Hak mıdır?

Burada bir konuya dikkat etmek gerekiyor. Acaba «La ilahe illallah»ın aslı olan tevhid, insanlık haklarının bir parçası mıdır? Yoksa değil midir?

Birisi olaya şöyle bakabilir ve «tevhid, insanlık haklarının bir parçası değildir, fertlerin şahsi meselelerinin ya da en fazla milletlerin milli haklarının bir parçasıdır» diyebilir. Yani bendeniz, muvahhit biri olabilirim. Muvahhit olmak istemem de müşrik olmak istemem de benim hakkımdır. Ve müşrik olduğum zaman hiç kimsenin beni rahatsız etmeye hakkı yoktur. Çünkü bu, benim (en doğal) şahsi hakkımdır. Ancak o kişi, Müslüman olduktan sonra mı müşrik oldu? Olsun, yine de O, onun kendi şahsi hakkıdır. Onların kendi kanunlarında milli birliğin üç durumu söz konusudur: Bir zaman gelirler

tevhidi resmi bir iş (hayat tarzı) olarak seçerler, gayri Müslimleri ise kabul etmezler... Bir zaman şirk (dinin)i resmi bir din olarak alırlar... Ve bir zaman da herkese istediği tarafa yönelme hareket etme serbesti-yeti verirler. Şayet tevhid, bir milletin milli kanunlarının bir parçası olarak ele alınırsa evet, o milletin haklarının bir parçasıdır. Şayet böyle ele alınmazsa (o milletin haklarının bir parçası) değildir. Bu, bir çeşit bakış açısıdır. Ancak burada mümkün olabilen diğer bir bakış açısı da şöyledir: Tevhid de özgürlük gibi insanlık haklarının bir parçasıdır. Biz inanç özgürlüğü mevzuunda demiştik ki, özgürlüğün gerçek anlamı, bir ferdin özgürlüğünün bir başkası tarafından tehdit edilmemesi değildir, onun özgürlüğünün bizzat kendi tarafından da tehdit edilmemesidir. O halde bir takım insanlar, tevhid uğruna ve şirk dini ile mücadele uğruna savaşırlarsa, onların savaşlarının egemenlik altına alma, sömürgeleştirme ve saldırıya yönelik değil, savunmaya yönelik bir boyutundan söz etmek gerekir. Şimdi birincil mesele olduğunu söylediğimiz tartışmanın hangi anlamda olduğunu anlamış olmalısınız.

Burada hatta İslam uleması arasında da iki görüş vardır: Bazılarının görüşü şudur: Tevhid, genel insanlık haklarının bir parçasıdır. O halde tevhid endişesiyle savaşmak meşrudur. Çünkü bu, insanlık haklarını savunmaktır. Tıpkı başka bir milletin özgürlüğü uğruna savaşmak gibi.» Ama ikinci bir grup da şöyle demiştir: «Tevhid, ferdi hakların ya da milletlerin milli haklarının bir parçasıdır. İnsanlık haklarıyla bir ilgisi yoktur. O halde buna göre, hiç kimsenin tevhid adına bir başkasını rahatsız etmeye hakkı yoktur.»

Doğası Zorlama Kabul Etmeyen Konular

Biz şimdi kendi görüşümüzü ortaya koyacağız. Ama kendi görüşümüzü sunmadan önce başka bir konuyu belirtmemiz gerekiyor: Şayet bu iki görüş netice itibarıyla aynı olsa ve bu netice de birtakım meselelerin zorlama kabul ettiği diğer bir takım meselelerin de zorlama kabul etmediği ise bu konular tabiatının seçmeye dayanması gerektiğinin ifadesidir.

Sözelimi tehlikeli bir hastalığın baş gösterdiğini farz edin. Böyle durumlarda fertler aşı yaptırmaya gelmeye zorlanabilirler. Hatta aşı yaptırmaya gönüllü olarak gelmeyen bir şahsın eli ayağı bağlanarak, eğer direnmek isterse bayıltılmak, suretiyle ona iğne vurulabilir. Bu iş zorlamaya gelebilir. Fakat bazı meseleler vardır ki zorlamaya gelmez ve seçme yolundan başka çıkar yolu yoktur. Örneğin nefsi tezkiye etmek, yüce bir terbiyeye ulaşmak bu türdendir. Birtakım insanları yücelik bakımından terbiye etmek istesek, başka bir ifade ile bu insanların, faziletleri fazilet olduğu yönüyle kabul etmesi, seçmesi, kötülükleri de kötü olduğu düşüncesiyle ve insanlıktaki bir eksiklik olduğu yönüyle bırakması bakımından yani yalancılıktan iğrenmeleri ve doğruluğa önem vermeleri bakımından terbiye etmek istesek kırbaç zoruyla başarıya

III
ulaşmamız mümkün değildir.

Terbiye Zorlama Götürmez

Bir kimse kırbaç zoruyla hırsızlık yapmayı bırakabilir. Ancak kılıç zoruyla bir kimsenin ruhu emin duruma getirilemez. Fakat şöyle olduğu da vakidir: Birisi örneğin nefsi tezkiye etmeye, ahlakî şahsiyetinin temizlenip yücelmesine ihtiyaç duyduğunda onu götürürler ve 100 kırbaç vururlardı. Bu şekilde onun terbiyesi olgunluğa ererdi. Yani eğitim meselelerinde her şeyin yerine sadece kırbaç vururlar ve derlerdi ki, bu beyefendiye ömründe hiç yalan söylememesi ve yalan söylemenin kötülüğünü öğrenmesi için 100 kırbaç darbesi vurun ki ileride kılıcın etkisiyle yalan söylemekten kaçının.

Hoşlanmak da aynı şekildedir. Bir kimse kılıç darbesi ile bir başkasını sevmeye mecbur edilebilir mi? Sevgi de zorlamaya gelmez. Bunlara «zorlama götürmeyen işler» denir. Eğer bütün dünya güçleri toplanıp bir kimsenin gönlüne zorla sevgi yerleştirmek ya da bir kimsenin gönlünden zorla bir sevgiyi çıkarmak isteseler, bunda başarılı olmaları imkan dâhilinde değildir.

İman, Zorlamaya Gelmez

Bu konuyu anladıktan sonra şu konuya değinmek istiyorum:

İman meselesi, insanlık haklarından olup olmadığı bir tarafa, tabiatı itibariyle zorlama kabul etmez. İmanı zorla ortaya çıkarmak istediğimizi farz etsek bile, imanın kendisi zorla vücuda gelmez. İman; itikat, meyletmek, arzu etmek ve rağbet etmektir. İman; bir düşünceye mecbur olmaktır. Bir düşünceye mecbur olmanın iki temeli *vardır*. Birinci temel, insanın akıl ve düşüncesinin de kabul edeceği, konunun ilmi boyutudur. İkinci temel ise insan kalbinin rağbet edeceği ve hiç kimsenin baskısı altında olmayacağı hissî boyutudur, fikrî boyutu değil. Çünkü düşünce mantığa tabidir. Herhangi bir çocuğa bir matematik problemi öğretilmek istendiğinde onda inancın oluşabilmesi için mantık yolundan gidilerek öğretilmesi gerekir. Kırbaçla öğretmek mümkün değildir. Yani vurulan kırbacı onun aklı almaz, kabul temez. Rağbet etmeye, hissetmeye ve sevgiye dayalı boyut da aynı şekildedir.

Özgürlük Zorla Verilebilir; Ama İman, Özgürlükçülük ve Hürriyetperverlik Zorla Verilemez

Binaenaleyh tevhid ile —velev ki tevhidi insanlık haklarından saysak bile — tevhid olmayan sözgelimi özgürlük arasında bu farklılık söz konusudur. İnsanlara özgürlükleri zorla verilebilir. Zira saldırganlığın önü zorla alınabilir ve doğal olarak insanlar özgürleşirler. şu halde bir millet zorla özgürleştirilebilir. Çünkü saldırganın önü zorla alınır. Ancak özgürlükçülük ve

özgürlükçülük ruhu zorla kazandırılmaz. Bir şeye zorla inandıramayız. İnsanın gönlünde bir şeye imam zorla oluşturmamız, yetiştiremeyiz. Dinde zorlama yoktur. Hak ile batıl birbirinden iyice ayrılmıştır.» Ayeti kerimesinin anlamı budur.

Dinde zorlama yoktur. İcbar yoktur. Kur'an «din zorla kabul ettirilebileceği halde siz böyle yapmayınız. İnsanları zorlamadan, kendilerinin dindarlığı seçmelerini sağlayın.» demek istiyor. Bu, belki de dinin zorla yüklenemediğinden de olabilir. Zorla yüklenilen, kabul ettirilen din, din değildir.

Kur'an-ı Kerim İslam'ın mahiyetini henüz idrak edemeyen ve İslam gönüllerinde yer etmemiş olan, İslam'ı henüz seçmiş olan ve gelip davete iman eden Bedevi bir Arap kabileye verdiği cevabında şöyle demektedir:

«De ki: «Siz iman etmediniz, ancak İslam olduk deyin. İman henüz kalplerinize girmiş değildir. Eğer Allah'a ve Resulüne itaat ederseniz O, sizin amallerinizden hiç bir şeyi eksiltmez, hiç şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, çok esirgeyendir.»(Hucurat, 14)

Araplar —Kur'an'ın kendi özel deyimiyle bedeviler, göçmenler— gelerek iman ettiklerini izhar ederler. Onlara de ki: Siz iman etmemişsiniz siz «eslemna» (İslam olduk) deyin. Yani İslam'ı lâfzî olarak ikrar edin. Bir Müslüman'ın zahirî hükmüne sahip olacağınız bir iş yaptığınızı telaffuz edin. Diğer bir deyişle, «Bu şekilde toplumda Müslümanlar gibi olmak, haklarımızın diğer Müslümanlarla eşit duruma gelmesi düşüncesiyle şahadet (kelimelerini söyledik) deyin. Ama asıl adı iman olan durum sizlerde hâsıl olmamıştır. İman henüz kalplerinizde yerleşmiş değil.» İman henüz kalplerinize nüfuz etmemiştir... Demek istiyor ki iman kalbe taalluk eden bir olaydır.

Bu iddialarımızı te'yid eden diğer destekleyici nokta şudur: İslam, Usul-i din hususunda taklidi caiz görmemektedir. Araştırmayı ve incelemeyi zaruri bir görev kabul etmektedir. Usul-i din, inanç ve imanla ilgilidir. O halde İslam'ın görüşünün şu olduğu ortaya çıkıyor: İman, *özgür* düşünceden doğar. Taklidin esareti altında veya zorlama ve baskı altında olmaktan, özgür olmayan düşünceden İslam'ın istediği iman ve akide hâsıl olmaz.

Bu konuyu anladıktan sonra burada artık İslam âlimlerinin araştırmalarının sahip olduğu iki görüşün birbirine çok yakın görüşler olduğunu görüyoruz. Bir kısmının görüşü şu idi: «Tevhid, insanlık haklarının bir parçasıdır. İnsanlık hakları mutlak anlamda savunulabilir. O halde tevhid de savunulabilir. O halde bir kavimle tevhid uğruna savaşılabilir.» İkinci kısım kimseler de şöyle düşünüyorlardı: «Hayır, sırf tevhid için savaşanlarız. Şayet bir millet müşrik ise onlarla savaşabiliriz.»

İman ve Tevhidin Önündeki Engeli Kaldırmak Uğruna Yapılan Savaş

İfade ettiğim bu izah ile az önceki iki izah arasında yakınlık söz konusudur. Çünkü biz, tevhidi insanlık haklarında saysak bile yine de tevhid akidesini yükleme düşüncesiyle başka bir milletle savaşamayız. Zira onun kendisi haddizatında yükleme kabul etmez. Evet, başka bir şey söz konusudur. O şey de şudur: Biz, tevhidi insanlık haklarının bir parçası olarak kabul ettiysek bu nedenle savaşmamız mümkündür. Şayet insanlığın maslahatı savaşmamızı gerektirirse, tevhidin maslahatı savaşmamızı gerektirirse o zaman müşrik bir kavimle savaşabiliriz. Ama tevhidi onlara yüklemek, imanı onlara yüklemek düşüncesiyle savaşamayız. Çünkü tevhid ve iman yüklenmeye gelmez.

Aslında müşriklerle fesadın kökünü kazımak uğruna savaşabiliriz. Başlangıçta zorlamak sonucunda oluşan şirk inancı bir konu tevhid inancının yüklenmesi ise başka bir konudur. Tevhidi şahsi hakların ve en fazla milli hakların bir parçası olarak kabul eden kimselerin görüşüne göre bu işin caiz olmadığı söyleniyor. Daha çok Avrupalıların bizim aramıza da sirayet etmiş olan zihniyeti işte budur!

Avrupalılar bu tür meselelere bir takım şahsi meseleler ve yaşamda ciddiyeti söz konusu olmayan meseleler gözüyle bakmaktadırlar —tıpkı hemen her milletin kendisi için seçme isteme hakkına sahip olduğu gelenekler gibi— Demek ki fesadın kökünü kazımak uğruna da olsa müşriklerle savaşmaya hakkımız yoktur. Zira şirk, fesat değildir. Tevhid ise şahsi bir meseledir.

Lakin tevhidi umumî meseleler, insanlık haklarının bir parçası ve insanların genelinin mutluluğunun şartlarından olarak kabul edersek tevhidi korumak, savunmak uğruna, fesadın kökünü kazıma uğruna müşriklerle savaşmak caizdir. Bununla birlikte tevhid inancını yükleme uğruna yapılan savaşın caiz olmadığı da söylenmelidir.

Davetin Özgürlüğü ve Tebliğden Engeli Kaldırmak İçin Yapılan Savaş

Burada şimdi de başka bir konuya giriyoruz: Acaba davetin özgürlüğü uğruna yapılan savaş caiz midir değil midir? Davetin özgürlüğü uğruna savaşmak ne demektir?

Açık bir ifade ile biz diyoruz ki özel bir inanç ve düşünceyi her milletin arasında tebliğ etmede özgür olmamız gerekir. Tebliğ, bugünkü deyiimiyle propaganda demek değildir. Tam tersine beyan etmek, ortaya çıkarmak anlamlarına gelir. Hem özgürlüğü, umumi ve insani bir hak olarak kabul

ettiğimiz anlamda ve hem tevhidi genel insanlık hakkı olarak kabul ettiğimiz anlamda ve hem de her ikisi (özgürlük ve tevhidi) genel insanlık hakkı olarak kabul ettiğimiz anlamda bu tür bir davranış caizdir. Şimdi, şayet davetimiz için bir engel ortaya çıkarsa, bir gücün gelip engel olduğunu görürsek ve «size izin vermiyorum, gidin... Bu insanların kafalarını karıştırıyorsunuz... dendiği zaman bilirsiniz ki egemenler çürümüş bir düşünceyi ifsat edici düşünceyi öyle bir şey olarak kabul ederler ki, sahih bir düşünce ortaya çıkacak olsa insanlar artık bu hükümetlerin bağılısı olmazlar. Acaba davetin milletler arasında yayılmasına engel olan bu hükümetlerle alaşağı oluncaya ve davetin yayılmasındaki engel kalkıncaya kadar savaşmak caiz midir?

Evet, bu tür bir savaş da caizdir. Bunun da yine savunma boyutu vardır. Bu tür savaş da esas itibariyle savunma olan cihadların parçasıdır.

Kişisel Haklarla Genel Hakların Mukayesesi

Biz buraya kadar cihadın genel mahiyetini açıklamaya çalıştık. Yalnız bize göre tevhid genel insan haklarının bir parçası mıdır, yoksa ferdî ya da en fazla milli hakların bir parçası mıdır? diye ortada halledilmedik bir mesele kaldı. Genel insan hakları ile ferdî ve şahsî haklar arasındaki kıyasın ne olduğuna bakmamız gerekir. İnsanlar bazı meselelerde birbirleriyle müştereklerdir. Yeryüzündeki bütün insanlar bir çok şeyler bakımından birbirlerine benzerler bir çok şeylerde ise birbirlerinden ayrı durumdadırlar. Ayrılıklar o derece çoktur ki her bakımdan birbirleri gibi olan iki kişi bulunamaz. Aynı şekilde yine endam ve şekil bakımından yüzde yüz birbiri gibi olan iki fert bile çıkmaz.

Siz ruhi hususiyetleri bakımından yüzde yüz birbirlerine benzeyen iki kişi çıkaramazsınız. İnsanların müşterek yönleriyle ilgili olan maslahatlar, genel haklardır. Özgürlük, bütün beşer fertlerinin istidatlarının oluşmasına herhangi bir engelin bulunmaması halidir. Bu, bütün insanları ilgilendirir. Özgürlüğün sizin için değeri olduğu kadar benim için de değeri vardır. Sizin için değeri, bir başkası için olduğu kadardır. Ama benimle sizin aranızda birçok «tabiat» adını verdiğimiz hususlarda farkımız söz konusudur. Çünkü bunlar, şahsi farklılıklardır. Yine renk ve şekil durumumuz birbiriyle farklıdır. Tabiatlarda, karakterler de farklılık göstermektedir. Elbiselerin rengi hususunda ben bir rengi beğenirim, siz bir başka rengi... Elbiselerin dikimi hususunda ben bir usulü beğenirim, siz bir diğer usulü... Yaşam için ben bir şehri daha uygun bulurum siz diğer bir şehri... Ben bir yerden daha çok hoşlanırım siz başka bir yerden... Mutfağı ben bir şekilde süslerim, düzenlerim siz ise daha başka bir şekilde... Tahsil için ben bir sahayı seçerim, siz ise başka bir sahayı... Bunlar şahsî meselelerdir, şahsî meselelerde hiç kimse başka bir kimseyi rahatsız etmemelidir. Bu yüzden hiç kimse eş seçiminde bir başkasını zorlama hakkına

sahip değildir. Herkes eş seçiminde karakter açısından kendine has bir zevke, tabiata sahiptir. Zira bu gibi şeyler şahsi meselelerin bir parçasıdır, İslam da «eş seçiminde hiç kimseyi zorlamamak gerekir. Çünkü bu gibi şeyler şahsi meselelerdir.» demektedir. «Tevhid ve iman bakımından hiç kimse rahatsız edilmemelidir» diyen Avrupalılar, tevhid ve imanı hususî, zevke dayalı, şahsî ve kişisel meselelerin bir parçası olarak tasavvur ettiklerinden dolayı böyle söylemektedirler. İnsanın bir takım şeylere ilgi duyması icab eder. İşte bunlara iman ve kabul etme denilir. Tıpkı sanatsal etkinlikler gibi... Bir takım kimseler (Hafız'dan (9) hoşlanır, bir takım kimseler Sa'di' den(10). Bazısının Mevlana(11) hoşuna gider, bazısının Hayyam(12), bazısının Firdevsî(13). Artık bundan sonra hiç kimse Sa'di'yi seviyor diye «Sen nasıl Sa'di'yi seversin? Ben Hafız'ı seviyorum. Senin de mutlaka Hafız'ı sevmen gerekirdi.» şeklinde rahatsız edilmemelidir.

«Din de tıpkı bu şekildedir. Birisi İslam'ı sever; birisi Hıristiyanlığı, birisi Zerdüştiliği sever. Birisi de bunların hiçbirisini sevmez. Bu hususta hiç kimse rahatsız edilmemelidir» diyorlar. Avrupalılara göre bunlar hayatın özünü ilgili olan şeyler değildir. İnsanın yaşam çizgisiyle ilgili şeyler değildir. Asıl itibariyle din hususunda onların düşünce tarzları, akletme tarzları ile bizim düşünce ve akletme tarzlarımız farklılık arz etmektedir. Onların dinlerine benzeyen diğer dinlerde de aynı olmalıdır. Fakat bizim bakış açımıza göre din, «Sırat-ı Müstakim» (Dosdoğru hayat tarzı)'dır. Yani insanoğlu için en ideal yoldur. Din meselesi üzerinde farksız olmak, beşeriyetin doğru yolu üzerinde farksız olmak... Biz diyoruz ki tevhidin beşerî saadete bağlantısı vardır, kişisel karakterlerle bir ilintisi yoktur. Bu toplulukla, o toplulukla ilgili bir şey değildir. O halde tevhidi insanlık haklarının bir parçası olarak kabul eden kimseler haklıdır. Her ne kadar biz, savaşın tevhidi yüklemek uğruna yapılmasının caiz olmadığını söylesek de bunu, ne gereken işlerden olduğu için ve ne de insanlık haklarından olduğu için söylemiyoruz. Tam tersine sözümüz tevhidin bizzat kendisinin doğal yapısı itibariyle zorlamaya gelmediği içindir. Zira Kur'an-ı Kerim de demiştir ki: «La ikraha fi'd-din» (Dinde zorlama yoktur). Ancak gerçekten insan haklarından olması durumu müstesnadır.

Düşünce ve İnanç Özgürlüğü

Burada bir başka mesele daha vardır: İnanç özgürlüğü zemininde «düşünce özgürlüğü» ile «inanç özgürlüğü» arasında farklılık söz konusudur. Düşünce, mantıktır. İnsanda, meseleler üzerinde muhasebe yapabileceği ve akletme, mantık ve istidlal'ı temel edinerek ayırt edebileceği «düşünme kuvve»si adlı bir güç vardır. Ama inanç; bağlılık ve düğümlenme anlamından sapmıştır, bozulmuştur. Hiç bir fikrî esası olmayan bir takım inançların temeli ne yazık ki sırf taklit'tir... tabiyyettir... adettir... Hatta insan özgürlüğünü bile tehdit edici, rahatsız edici (bir olgudur)... Özgürlük bakımından sözünü

ettiğimiz, insanın hakkında özgür olması gerektiği şey fikretme (*düşünme*)dir. Fakat en ufak fikri temeli olmayan bir takım inançlar nesilden nesile geçebilmiş sadece bir bağıllık ve ruhî bir donukluktur. Bunlar aynı esaret gibidirler. Bu bakımdan, yanlış inançların ortadan kaldırılması uğruna savaşmak, insan özgürlüğüne karşı girişilen bir savaş değil insan özgürlüğü yolunda gerçekleştirilen bir savaştır. Kendi eliyle vücuda getirdiği bir putun karşısında dikilip ondan hacet dileyen kimseler, Kur'an'ın kendi özel ifadesiyle, bir hayvandan çok daha aşağı ve alçaktırlar. Daha açık bir ifade ile insanoğlunun putun karşısındaki o hareketinin en küçük bir fikri temeli yoktur. Şayet onun düşüncesi en ufak bir sarsıntıdan geçecek olsa, bu davranışta bulunmaz. Bu sadece kalbinde ve ruhunda oluşan ve körü körüne taklitlerden meydana gelmiş olan bir bağıllık ve donukluktur. Düşünebilme kabiliyetine sahip olabilmesi için bu kimseyi, bu derunî zincirden kurtarmak gerekir. Binaenaleyh taklit özgürlüğünü ve ruhi zincirler özgürlüğünü, inanç özgürlüğü adına caiz gören şahıslar yanılmaktadırlar. Şu var ki biz «Dinde zorlama yoktur» ayet-i kerimesinin hükmü itibariyle düşünce özgürlüğüne taraftarız, inanç özgürlüğüne değil. Yine de bu konu üzerinde dururuz.

IV. BÖLÜM

Bismillahirrahmanirrahim

«Kendilerine kitap verilenlerden, Allah'a ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulünün haram kıldığını haram tanımayan ve Hak dini din edinmeyenlerle, küçük düşürülmüşler olarak kendi elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.»

Konumuz «İslami cihad» idi. Bu akşam sizlere sunmam icap eden üç konu bulunmaktadır; Birincisi tefsiri, teknik ifadesiyle Kur'anî boyutu içermektedir... İkincisi aklî konulardan oluşmaktadır... Üçüncü konumuz ise hem Kur'anî ve hem de tarihi boyutu olan bir konudur...

Kur'anî boyutu olan konu, daha önce hakkında usul ulemasının deyimleriyle bir kısmı mutlak, bir kısmı ise mukayyet olmak üzere bir takım ayetlerin bulunduğunu ifade ettiğimiz cihad ayetleri ile ilgili bir konudur.

Burada mutlak ayetlerden kasıt, hiç bir kayıt ve şart belirtilmeden müşriklerle veya Ehl-i Kitapla cihad emrinin vazedildiği ayetler; mukayyet ayetlerden kasıt ise, bir takım özel şartlarla cihad emrini vazetmiş olan ayetlerdir. Misal olarak bir yerde şöyle denilmiştir: Eğer onlar sizinle savaşarlarsa, onlarla savaş konumunda olursanız ya da onun korkusunu çekiyorsanız ve elinizde onların sizlerle savaşmaya kesin bir karar aldıklarına dair bir takım haberler veya işaretler varsa onlarla savaşın.» Şimdi ne yapmalı? O mutlak ayetleri mi almamız gerekir? Yoksa bu mukayyet ayetleri mi almamız gerekir? Öncelikle «acaba bu ayetleri mi almalıyız, yoksa o ayetleri mi?» diyebilmemiz için bir kısmı usul ilminde işlenen meseleleri ilmî kurallara uygun bir tarzda izah etmeyi hedefleyen ulemaya göre mutlak ile mukayyet arasında herhangi bir tenakuzun söz konusu olmadığını ifade ettik. Ortada bir mutlak hüküm ile bir mukayyet hüküm olsa, o mukayyet hükmü mutlak hüküm için izaha dayalı bir işaret olarak almamız gerekir. Demek ki bu bağlamda cihad mefhumunun, buradaki beyanımız gibi mukayyet ayetlerin açıklığa kavuşturduğunu kabul etmemiz, anlamamız lazımdır. Daha somut bir ifade ile Kur'an-ı Kerim'in ayetleri cihadı hiç bir kayıt ve şarta bağlamaksızın vacib kabul etmek yerine bir takım şartlar koyarak vacib kabul etmektedir. Bu kadarını, bir izah ile daha önce de ortaya koymuştuk.

Cihad Ayetleri Nâsîh midir Mensuh mudur?

Bazı müfessirler burada nasih-mensuh meselesini gündeme getirmişlerdir. «Birçok Kur'an ayetlerinde sizlerin de dediği gibi kâfirlerle savaşmak şartlara bağlanmıştır. Ama başka birtakım ayet-i kerimeler gelmiş ve o emirlerin hepsini birden neshetmiştir. Bu durumda konu nesh ve mensuh meselesi ile ilgili olmalıdır. Berae suresinin ilk ayetleri cihad emrini mutlak itibariyle vazetmekte, müşriklerden teberri istemektedir. Müşriklere bir mühlet tanımakta, o mühletten sonra, artık bunların diri kalma hakları kalmamıştır... öldürün onları, kalelerine saldırın ve pusu kurun onlara» demektedir... Hicri dokuzuncu yılda gelmiş olan bu ayetler geçen bütün (cihad) ayetlerini neshetmiştir.» diyorlar. Bu iddia doğru mudur acaba?

Bu iddia, doğru olmayan bir iddiadır. Ne sebeple? Bunun iki sebebi vardır: Birincisi, biz bu iddianın tam *zıddı* ifadenin yer aldığı bir yerdeki herhangi bir ayeti başka bir ayetin nasibi kabul edebiliriz. Sözelimi şayet «müşriklerle asla savaşmayın» diyen bir ayetin geldiğini farz ederseniz, o zaman «bundan böyle onlarla savaşın» diye izin veren ikinci bir ayetin gelmesi gerekir. Bu şu demektir: «Daha önce verdiğimiz o hükmü kaldırdık, sonra da onun yerine ikinci bir hüküm koyduk.» Nasih ve Mensuh demek; birinci hükmün kaldırılması ve yerine ikinci bir hükmün gelmesi demektir, sonra o hükmün, birinci hükmün nasihi olarak kabul edilebilmesi için yüzde yüz birinci hükmün tersine olacak bir surette olması gerekir. Ancak birinci hüküm

ile ikinci hükmün bir arada bulunması uygunsa, yani o hükümlerden birincisi, ikincisinin açıklayıcısı durumunda ise bu gibi yerlerde nasih ve mensuh söz konusu değildir ki birisinin diğerinin kollaması, (hükmünün kalkması) için gelmiş olduğunu söyleyebilelim. (Tevbe) Berae suresinin ayetlerini, önceden gelmiş ve cihadı şartlara bağlamış olan ayetleri ortadan kaldırdığını söyleyebileceğimiz özellikte değildir. Niçin? Çünkü o ayetleri dikkatle, birbirleriyle kıyaslamak olarak ve bütünüyle okuduğumuzda genel itibariyle şöyle dendiğini görürüz: «Fitrî ve vicdanî bir davranış olan hiç bir insanî öze ve ahd-i vefaya bağlı kalmadıkları için müşriklerle savaşın. Onlar sizleri mahvetme fırsatı buldukları vakit sizleri mahvederler. Şimdi burada akıl ne der? Şöyle mi der acaba: «Siz, bir kavim hakkında onların ilk fırsatta sizleri ortadan kaldıracaklarına dair birtakım alametler ele geçirdiğiniz zaman önce onun seni ortadan kaldırmasını bekle! Sonra sen de onu ortadan kaldırırsın!!» Zaten biz beklesek, o bizi ortadan kaldıracak... Bugün bile dünyada her ülke, saldıran karşı tarafın saldırı yapacağına dair teşhis ettiği kesin haberlere dayanarak saldırı düzenleyecek olsa ve bunu gerçekleştirerek karşı tarafa saldırırsa herkes böyle bir girişimin yerinde ve uygun olduğunu söyler... Hiç kimse «doğrudur, sen biliyordun ve örneğin filan günde düşman hamle yapacak diye sana kesin haberler ulaşmıştı. Ama senin bugün hamlede bulunmaya hakkın yoktu... Sabretmeliydin... Ve ellerini bağlayıp onların sana hamle yapmasını beklemeliydin... Sen hamleni sonraya bırakmalıydın.» demez.

Kur'an-ı Kerim'de en şiddetli ayetleri ihtiva eden Be-rae suresinin aşağıdaki ayetlerinde cihad mevzuunda şöyle denmektedir:

«Nasıl olabilir ki!.. Eğer size karşı galip gelirlerse, size karşı ne akrabalık bağlarını ve ne de sözleşme hükümlerini gözetip-tanırlar. Sizi ağızlarıyla hoşnut kılarlar, kalpleri ise karşı koyar, onların çoğu fiska sapmışlardır.»(Berae "tevbe", 8)

Eğer bunlar fırsat bulacak olsalar, hiçbir antlaşmaya, hiç bir ahde vefa göstermezler. Her ne söylerler, bu ise kalplerindekilerin tersinedir...

Binaenaleyh bu ayetler, sizlerin sandığı gibi «mutlak» değildir. Aslında «düşman safında tehlike sezdiğiniz anda artık ellerinizi bağlayıp oturmanız, geç hareket etmeniz uygun bir hareket değildir.» demektedir. Şu halde buna göre bu ayetler, diğer ayetlere zıt değildir ki biz bunları nasih olarak kabul edelim. Bu, söz konusu ayetlerin nasih olmadığına bir işaret ve bir delildir.

«Mâ min â'mmin illâ ve kad hassın»ın Ash

İkinci bir delil, usul ulemasının söylemiş olduğu bir husustur. Eğer bu hususu sizlere açıklayabilirsem, bu ayet hakkında kendime düşeni söylemiş olacağım.

Mâ'min â'mmın illa ve kad hassın, diyorlar. Yani bir tür istisna kabul etmeyen hiçbir kanun yoktur. Bu ifadenin doğruluk payı vardır. Bize «oruç tutun» deniliyor ama «yolculuk sırasında olduğunuz vakit oruç tutmayın... Hasta olduğunuz zaman oruç tutmayın...» da deniyor. Namazda da aynı şekildedir. Namazın dışındaki konularda da aynı şekildedir. «İstisnası olmayan hiç bir genel yoktur.» İlkesinin kendisinde bile istisna vardır. Yani «istisna kabul etmeyen, kaldırmayan bir takım geneller vardır» denilmektedir.

Maksat şudur: Özetlemeden uzak olan bazı işler vardır. Başka bir ifade ile istisnadan berî olan birtakım işler vardır. Bu genelin bu ammin ahengi istisna kabul edemeyen bir ahenktir. Sözelimi Kur'an-ı Kerim'de şöyle bir ayet vardır:

«Ve eğer şükrederseniz. Sizin (yararınız) için ondan razı olur.»(Zümer, 7)

Eğer Allah'a şükredenler olursanız, Allah sizden razı olur, hoşlanır... Bu genel (ifade), asla istisna kabul etmez! Yani bir vakit bir insanın gerçekten halisane bir içtenlikle Allah'a şükretmesi, ama Allah'ın onu sevmemesi, ondan razı olmaması olacak şey değildir. Böyle bir ihtimal kesinlikle mümkün değildir. Hayır. Bu, aynı zamanda iki şekli ihtiva eden bir hüküm değildir. Ama şükür olmaması hali başkadır. O zaman, yani kulun şükretmemesi halinde zaten Allah onu sevmez.

Şimdi nasih ve mensuh meselesinde de aynı şey söz-konusudur. Esas itibariyle nesh kabul etmeyen birtakım ahenkler (durumlar) vardır. Çünkü nesh demek, bir şeyin geçici olarak iptal edilmesidir. Ahenk, geçiciliği kabul etmeyen bir ahenktir. Şayet olursa daimi olması gerekir. Nasıl? Şimdi sizlere bir örnek vereceğim: Mesela Kur'an-ı Kerim'de şöyle denmiştir:

«... (ancak) aşırı gitmeyin. Elbette Allah aşırı gidenleri sevmez.»(Bakara, 190)

Burada fertler açısından bir genel (hüküm) vardır. Zaman açısından da bir süreklilik vardır. Acaba bu genel (hüküm) için bir istisna vermeye kail olabilir miyiz? «Allah hiçbir zalimi sevmez, ancak bazı zalimleri sever» diyebilir miyiz? Yani bir yandan ilahi kudsiyet ve diğer yanda zulüm pisliği bir arada bulunması kabil olan bir durum değildir ki «Allah tecavüz edenleri sevmez, ancak falan ve filan beyefendiyi sever» diyebilelim. Bu genel «ancak» kabul etmez. Bu, «beyefendi» oruç tut, ancak şöyle şöyle durumlarda tutma» dedikleri oruç tutmaya benzemez. Tamam, insan birtakım şartlarda oruç tutmayabilir. Fakat zulüm, «birtakım şartlarda zulmet! Birtakım şartlarda zulmetme!» denilebilecek bir şey değildir. Her taraf zulümle kaplanmış diye zulmetmek gerekmez. Günah ve «emirlere uymamazlık» da bu şekildedir.

«Allah hiç bir günahkârı sevmez. Ancak (O günahkârlar) peygamberleri olursa onları sever» denilemez. Hayır, peygamberleri de olsa sevmez. Eğer —Allah etmesin— peygamberleri günah işleyecek olsalar, Allah onları da sevmez. Peygamberlerle, diğer insanlar arasındaki fark, birisinin günah işlememesi (masum olması) diğerlerinin günah işlemesi noktasındadır. «O (Peygamberler), günah işler ama Allah onların günah işlemeleri halinde de sever» denilemez. Biz, buna özelleme ve istisna kabul etmeyen «genel» diyoruz. Zaman itibarıyla de böyledir.

Acaba «bu, bir devreye özgü bir kanundur, Allah muayyen bir zamanda mütecavizleri sevmez fakat 10 yıl geçince aradan Allah bu hükmünü kaldırır» denilebilir mi? Bu durum, nesh kabul edecek bir durum değildir.

Biz cihad ayetlerinde Kur'an-ı Kerim'in şöyle bir yaklaşım getirdiğini görüyoruz:

«Sizinle savaşanlarla Allah yolunda savaşın. (Ancak) aşırı gitmeyin. Elbette Allah aşırı gidenleri sevmez.» (Bakara, 190)

Tecavüz karşısında savaşmak tecavüz değildir. Fakat saldırıda bulunmayanlarla savaşmak tecavüzdür. Ve de caiz değildir. Mütecaviz ile savaşmak, tecavüzün yok edilmesi uğrunadır. Ama siz eğer size saldırmayanlarla savaşırsanız o zaman mütecaviz olmuş olursunuz... Bu artık, nesh kabul eden bir iş değildir. Mesela bir süre cihad ve savunma izni verilmeyip, «maslahat icabı biraz sabredin» denilebilir, daha sonra da cihad emri gelebilir. Yani sabr emri geçici bir süre için verildiği için hükmü kaldırılabilir. Bu hükmün nesh edilmesi kaldırılması demek o hüküm daha önceden geçici bir surette vazedilmiş olması demektir.

İnsani değerlerin Savunulması

Binaenaleyh, Kur'an-ı Kerim cihadı özellikle ve özellikle bir tür savunma olarak algılamaktadır ve sadece bir saldırının, bir tecavüzün vuku bulması esnasında cevaz vermektedir. Oysa daha önceki konuşmamızda demiştik ki, «cihad, tehlikeye düşmüş olsa bile insanlık haklarını yaymak uğruna mahkûm edilemez.» Ve yine dedik ki tecavüz (saldırı) meselesi genel bir mefhumdur. Yani tecavüzün insanın canına yapılması şart değildir. Mala yapılması şart değildir. Tecavüzün namusa yapılması şart değildir... Tecavüzün vatana yapılması gerekli değildir... Hatta istikbale yapılması bile şart değildir... Tecavüzün özgürlüğe yapılması gerekmez. «Bir kavmin, insanlık değerleri

olarak algılanan değerlere saldırması da yine tecavüzdür.»

İlmî Bir Keşif, «Hafzı's-Sıhha» Anlamında Sağlık Meseleleri Yolundaki Zorluklar

Sizlere basit bir örnek vermek istiyorum: Zamanımızda birtakım hastalıkların nedeninin araştırılması uğruna bir çok mesai harcanmaktadır. Hâlâ bazı hastalıkların asıl nedenleri keşfedilmiş değildir. Sözgelimi kanser, çaresi ve ilacı henüz bulunamamış bir hastalıktır. Oysa şu anda insanların tutuldukları, yakalandıkları hastalıkların etkisinin ertelenmesi için de olsa geçici bir müddet için kullandıkları bir sürü ilaçlar vardır. Eğer bir müessesenin herhangi bir hastalığın ilacını keşfettiğini farz edersek, bu hastalığın varlığından istifade eden birtakım müesseseler ve yalnızca bu hastalıklar için ilaçlar üreten birtakım fabrikalar bu hastalıklar olmasa ne yazık ki milyonlarca milyarlarca dolar zarara uğrarlar. Bu fabrika ve müesseseler, paraları yok olmasın, pazarları sekteye uğramasın diye insanlar üzerinde bu derece değeri bulunan bu keşfi onun kâşiflerini ve ilaç formüllerini yok etmek isterler, böyle bir şeyin varlığından kimsenin haberi olmasın diye. Şimdi acaba böyle bir «insanlık değeri» savunulmalı mı? Yoksa savunulmamalı mı? Acaba biz «bizim canımıza, malımıza kimse saldırmış değil, namusumuza, istiklalimize ve vatanımıza kimse saldırmış değildir. Dünyanın herhangi bir köşesinde bir babalık(!) çıkmış bir keşifte bulunmuş, diğer bir babalık) da o keşifte bulunanı ortadan temizlemek istiyor, bundan bana ne!» diyebilir miyiz? Hayır, böyle bir durumda «bana ne» demenin mantığı yoktur. Burada tehlikeye maruz kalan bir «İnsanlık değeri» söz konusu-dur. Bir insanlık değerine saldırıda bulunulmuştur. Buna göre burada biz, savaş açan taraf olsak acaba mütecaviz mi oluruz? Hayır, mütecaviz (saldırgan) olmayız. Bilakis saldırı karşısında kıyama kalkmış ve saldırganlarla savaşmışız demektir.

O halde arz etmek istediğim, cihad mevzuunun «savunma» olduğudur. Burada «savunma»dan maksadımız, «Beyefendi! Sana kılıç, top ve tüfek ile saldırıldığı zaman kendini savun!» şeklinde kısır manada bir savunma değildir. Hayır, bu değildir. Sana veya yaşamının maddi değerlerinden birine veya yaşamının manevi değerlerinden birine; kısacası insanoğlu için aziz ve değerli olan, insanoğlunun mutlu olma şartlarından sayılan herhangi bir şeye saldırıldığı vakit bunları savun! Müdafaa et! Anlamıyla bir savunmadır kastımız.

Bir önceki konumuz burada kendini göstermektedir: Acaba tevhid meselesi, kişilerin şahsi, ferdi ve karakterleriyle ilgili meselelerinin mi bir parçasıdır, yoksa insanlık değerlerinin mi bir parçasıdır? Şayet insanlık değerlerinin bir parçası ise (tevhid), onu savunmak, müdafaa etmek gerekir. Demek ki, bir kanun maddesinde «tevhide, bir insanlık değeri olarak savunmak

gerekir» şeklinde bir şey gelmiş olsa bu, saldırı caizdir demek değildir. Bu, tevhidin manevi bir değer olduğu anlamına gelir. Aynı şekilde «savunma»nın kapsadığı alan o kadar geniştir ki böyle manevi değerleri de içine alır.

Evet, ifade ettiğimiz hususu ikinci defa tekrarlıyoruz.

İslam, «tevhidi kabul ettirmek uğruna savaşın» dememektedir. Çünkü tevhid zorlamaya gelmez... Çünkü bu, imandır. İmanı seçmek, beğenmek gerekir... Beğeni, zorlama suretiyle olacak bir şey değildir. Sezim de zorla olacak bir şey değildir. «Dinde zorlama yoktur»... Yani iman, zorlama götürmez... Yani siz, hiç kimseyi imana mecbur etmeyin. Ama «Dinde zorlama yoktur» ayet-i kerimesinin ifade ettiği anlam «Siz, tevhid havzasını savunmayın, müdafaa etmeyin demek değildir. Bilakis onun ifade etmek istediği anlam, «La ilahe illallah» (Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur)'ın bir takım insanlar tarafından tehlikeye düşürüldüğünü gördüğünüz zaman siz o tehlikeyi ortadan kaldırın, defedin! »dir.

İnanç ve Düşünce Özgürlüğü

Dinin fertlere yüklenmesi ve insanların din seçiminde özgür olmaları gerektiği başlı başına bir meseledir, «inanç»m günümüzün özel ifadesiyle «özgür» olduğu meselesi ise ayrı bir meseledir. Diğer bir ifade ile «düşünce ve seçim»in özgür olduğu, bir konudur ve fakat «inanç»m özgür olduğu başka (bir konudur. Çoğu inanç ve itikatların fikri bir temeli söz konusudur. Diğer bir deyişle, itikatların birçoğu insan tarafından beğenilip seçilmiştir. İnsanda belirginleşen bağlılık ve kalbî akide, birçok yerde beğenip seçmekten doğar. Ancak acaba insanoğlunun bütün inançları, fikir, beğeni ve seçim üzerine mi bina edilmiştir? Veya insanoğlunun inançlarının çoğu, fikri hiçbir temeli olmayan, Kur'an-ı Kerim'in de sonraki nesillerin önceki nesillerin izinden gitmeleri (taklit etmeleri) babında gündeme getirdiği gibi atıfı (geçmişe gönderme) bir temeli olan ruhi bir bağlılık ve bağlanmalar mıdır? Şöyle buyruluyor:

«... Gerçek şu ki biz atalarımızı bir ümmet üzerinde bulduk ve doğrusu biz, onların izlerine (eserlerine) uymuşlarız»(Zuhruf, 23)

Kur'an-ı Kerim, bu konu üzerinde çokça durmuş ve büyüklere tabi olmaktan (onların izinden gitmekten) ortaya çıkan inançların da aynı şekilde olduğunu beyan etmiştir. Esasen inanç özgürlüğünün bu gibi yerlerde bir anlamı yoktur. Çünkü özgürlük demek, etkin ve işlevli söz konusu bir kuvvenin canlı hareketliliğinden engeli kaldırmak demektir. Fakat diğer manadaki inanç, bir nevi durgunlaşma ve donukluktur... Durgunluk halindeki bir özgürlük, müebbet olarak zindanda kalan mahkûmun özgürlüğü ve de hapiste zincire vurulmuş bir adamın özgürlüğü ile aynı durumdadır. Bunlar

arasındaki fark şudur: Bedeni zincire vurulmuş ve zindana atılmış bir kişi, kendi konumunu, durumunu hisseder, fark eder; ancak ruhu zincire vurulmuş ve zindana atılmış bir kişi kendi durumunu hissetmekten yoksundur.

Cizye

Konu sonunda ortaya koymamız gereken bir diğer mesele «cizye» meselesidir. Ayet-i kerimenin metninde «Ehl-i Kitapla (mutlak anlamda hepsiyle veya imanları hakiki ve samimi olmayanlarıyla) cizye verinceye kadar savaşın» şeklinde bir ifade vardır. Cizye nedir? Acaba cizye, «haraç vermek ve haraç almak» mıdır? Acaba geçmişte cizye alan Müslümanlar, aslında ve işin esas yönü itibariyle haraç mı alıyorlardı? «Haraç», hangi şekilde olursa olsun «zorlama»dır, «zulüm»dür. Ve Kur'an-ı Kerim'in bizatihi kendisi de her şekli ile ve her suretiyle zulmü reddetmektedir. Cizye, «ceza» kökünden gelmektedir. «Ceza» Arapçada hem (bir şeye) «karşılık» hem de «ceza» anlamında kullanılmaktadır. Burada «cizye» «ceza» karşılığında kullanılmışsa herhangi biri çıkıp «bu anlamda cizye tıpkı haraç gibidir» şeklinde bir iddiada bulunabilir. Ancak onun anlamı (bir şeye) «karşılık» ise —ki öyledir— durum değişir.

Daha önce birtakım kişilerin şöyle bir iddiada bulunduklarını söylemiştik:

«Aslında cizye Arapça bir kelime değil, muarreb (Arapçalaşmış) bir kelimedir. Bu farsça bir kelimedir. «Gizye» kelimesinin muarrebidir. «Gizye» ise farsça bir kelimedir ve bu da bir vergi gibi, üste alman bir para şekline dönüşmüştür. Böyle bir uygulamayı ilk defa Enu-şirvan (14) İran'da yürürlüğe koymuştur. Bu kelime, arap-lar arasına girdiği zaman kaide gereğince «g» harfi «c» harfine dönüşmüştür, Araplar «gizye» yerine «cizye» kelimesini kullanır olmuşlardır. Demek ki cizye demek, vergi demektir ve vergi vermenin haraç almaktan daha başka bir şey olduğu da apaçıktır. Müslümanların kendileri de vergi vermelidirler. Var olan şey, Ehl-i Kitab'ın verdiği vergi şekli ile Müslümanların ödedikleri vergi arasında bir farklılığı arz etmesidir.»

Fakat bu görüş, bir delile dayandırılarak ortaya atılmış bir görüş değildir. Sonra bizim kelime ile de bir işimiz yoktur. Onun kelime itibariyle menşei ne olursa olsun. Bizim İslam'ın cizye ile ilgili olarak vazettiği hükümlere göre cizyenin ne gibi bir mahiyeti olduğuna bakmamız gerekir.

Cizye, Mükâfat mı Yoksa Ceza mıdır?

Başka bir deyişle ci^ye alan İslam'ın cizyeyi bir şeye karşılık şeklinde mi yoksa haraç olarak mı aldığına bakmamız gerekmektedir. Şayet alınan cizyeye karşılık olarak bir taahhüt, anlaşma yapılıyorsa, cizye verenlere karşı bir hizmet götürülüyorsa bu demektir ki cizye bir şeye «karşılık»tır. Ama eğer

hiçbir karşılık olmaksızın alınıyorsa bu «haraç»tır. İslam «Ehl-i Kitaptan cizye alın» demektedir. Ama «kendileriyle savaşmamanız şartıyla sadece para alın, karşılığında ise hiç bir anlaşma, belirlemede bulunmayın» derse o zaman bu tıpkı haraç hükmünde olur. Haraç almak, başkalarının hakkını zor kullanarak almaktır... Bir zorbanın, gücü kendisinden daha az olan birisine «Hey filan kişi! Seni rahatsız etmememi, yolundan çekilmemi ve rahatını kaçırmamamı istiyorsan şu kadar meblağ para ver!» demesi gibidir... Ama eğer İslam, «Sizinle bir taahhüt imzalıyorum ve bu taahhüde karşılık olarak da sizden cizye alıyorum» diyorsa bu takdirde cizye, (asıl anlamı olan) bir şeye karşılık anlamını ihtiva etmektedir, kelime ister Arapça bir kelime olsun isterse farsça bir kelime... Bizim kanun maddesinin bizzat kendisine dikkat etmemiz, yönelmemiz icap eder.

Biz, kanun maddesinin mahiyetini ele aldığımız zaman, cizyenin Ehl-i Kitabın İslami devletin gölgesi altında yaşamakta olan ve İslami devletin tebaası hükmündeki kısmı için geçerli olduğunu görünce İslami devletin kendi milletine yüklediği bir takım ödevler ve onlara karşı bir takım taahhütleri vardır. (İslami devletin tebaasının) ödevleri şunlardır: Öncelikle, İslami devlet bütçesinin idare edeceği vergileri vermeleri gerekir, o vergiler zekat adı altında tahsil edilen veya başka adlar, altında tahsil edilenlerden daha genel bir ifadedir. Misal olarak haraç, mekasime (15) ya da İslami devletin İslami maslahatları gözeterek yürürlüğe koyduğu vergileri halkın vermesi icap eder. Eğer vermezlerse İslami devletin zor durumda kalması kaçınılmazdır. Hiç bir devlet yoktur ki bir bütçeye sahip olmasın ve kendi bütçesinin tamamını ya da bir kısmını kendi halkından herhangi bir şekilde almasın. Devlet, bütçe ister. Bütçenin de direkt olan (ya da endirekt olarak alınan bu vergilerden tahsil edilmesi gerekir. İkinci olarak halkın devlete karşı askerlik, fedakârlık gibi bir takım taahhütlerinin olması icap eder. Her hangi bir şekilde bir tehlike zuhur edebilir. Böyle bir tehlike anında bu halkın savunmaya korumaya geçmesi gerekir. Ehl-i Kitap, islamî devletin gölgesi altına girdiği takdirde ne O İslamî vergileri (zekât gibi) vermekle sorumludur ve ne de cihadlara katılmakla sorumludur. Cihadın menfaati, cihadın maslahatı onların durumlarına katkıda bulunsa da bu gibi şeylerden sorumlu değildir. Binaenaleyh İslamî devlet, halkın emniyetini, selametini sağladığı takdirde ve onları kendi himayesi altına aldığı takdirde —ister kendi halkı olsun isterse başka halk— halktan (tebaadan) bir mal veya başka bir şey isteyebilir. Ehl-i Kitap'tan zekât ve başka bir şey yerine haraç ve mekasimattan cizye isteyebilir ve hatta askerlik yapma yerine bile cizye isteyebilir. Bu bakımdan Sadr-ı İslam'da bu, böyle olmuştur. Ehl-i Kitap her zaman Müslümanların saflarında, Müslümanların maslahatı uğrunda savaşmaya istekli olmuşlardır. Müslümanlar da bu hareketlerine karşılık olarak onların üzerinden cizyeyi kaldırıyorlardı ve «Biz bu cizyeyi sizden asker vermediğiniz için alıyoruz. Ama şimdi asker

verdiğiniz, askerlik yaptığınız için bizim sizden cizye almaya hakkımız yoktur.» diyorlardı. Tefsiru'l-Menar'da (16) ve çeşitli tarih kitaplarının birçoğunda «Sadr-ı İslam»ın Müslümanları cizyeyi askerliğin yerine alıyorlardı. Ehl-i Kitap'a «Siz şimdi bizim devletimizin gölgesi altında yaşıyorsunuz, biz sizi himayemize alıyoruz oysa siz bize asker vermiyorsunuz (Müslümanlar da onlardan asker kabul etmiyordular tabi) o nedenle asker yerine cizye verin» diyorlardı. Eğer Müslümanların ihtimal olarak bazı yerlerde güvenleri oluşursa onlardan asker kabul ediyorlardı ve artık durum böyle olunca onlardan cizye almıyorlardı.

Buna göre cizyenin mefhumu, kelime itibariyle ister Arapça olsun ister ceza kökünden gelmiş olsun ve isterse de «cizye»nin muarebi durumunda olsun, kanuni anlamı bakımından kendi halkının gayr-i Müslim Ehl-i Kitap tebaası tarafından kendilerine yapılacak olan hizmetler karşılığında, kendilerinden, asker almamaları ve kendilerinden bir vergi almamaları karşılığında İslamî devlete verilen bir «karşılık» olduğu bu kadar açıktır.

Buradan İslam, cizye endişesiyle cihaddan nasıl el çekebilir? Şeklinde yapılan ilk eleştirinin cevabının şu olduğu açığa çıkmıştır: İslam, cihadı niçin hangi sebeple istemektedir? İslam, cihadı inanç yüklemek amacıyla istememektedir. Cihadı, herhangi bir engeli ortadan kaldırmak amacıyla istemektedir. Karşı taraf «seninle bir savaşım yoktur» dediği zaman bundan sonra artık inanç yüklemek için bir /bahane, bir sebep icat etmemektedir. İnanç yüklemek için herhangi bir sebep bir engel ortaya çıktığı zaman onun da;

«Eğer onlar barışa eğilim gösterirlerse, sen de ona eğilim göster ve Allah'a tevekkül et. Çünkü O, işitendir, bilendir.»(Enfal, 61)

ayet-i kerimesinin hükmü gereğince «Hayır ben barış yapmıyorum, ben savaşırım» dememesi gerekir. Şimdi onlar barış halinde beraberce yaşamak istedikleri için senin de bu barış ilanını yapman gerekir. Netice olarak şimdi onlar sizinle ve sizin gölgeniz altında yaşamak istedikleri için ve onların İslamî vergileri vermek ve asker de göndermek zorunda olmadıkları ve sizlerin de onların askerlerine karşı güveniniz olmadığı için, onlardan vergiye karşılık olarak cizye adı altında para alın. Gustavv Le Bon, Georgy Zeydan gibi Avrupalı ve Hristiyan (müsteşrik) tarihçiler bu minvalde ittifak olarak çokça söz etmişlerdir. Will Durant «Medeniyet Tarihi» adlı kitabının 11. cildinde İslamî cizye meselesiyle ilgili olarak söz edip şöyle demektedir: «Bu İslamî cizyenin miktarı o kadar azalmıştır ki Müslümanların bizzat kendisinden aldıkları vergilerden daha az hale gelmiştir.» Şu halde cizye hususunda karşı çıkılacak bir taraf kalmamıştır.

DİPNOTLAR

(8) Bu iki ıstılah birer mantık ıstılahıdır. Mantık ıstılahında (Tikel) suğra; küçük kaziye (hüküm) veya birinci kaziye diye anlam verilir, (tümel) Kübra'nın karşıtıdır. Yani örnek olarak; «Her insan hayvandır» ve her hayvan cisimdir» gibi iki hüküm söz konusudur. Burada «her insan hayvandır» birinci kaziye yani (Tikel) sogra'dır; «Her hayvan cisimdir» ise ikinci kaziye yani kübradır.

(9) Hafız Şemseddin Muhammed Hafız 726 Hicri yılı (1325/1326) dolaylarında İran'ın bir kenti olan Şiraz'da doğmuştur. 791 (1388/1389)'da da yine Şiraz'da vefat etti. Türkiye'de Hafız-ı Şirazi adıyla ünlüdür. Dünya edebiyatında ve İran edebiyatının önde gelen simalarındandır. Onun en meşhur ve büyük «Divan» isimli bir (gazeller, terkipler, kıt'alar, rubailer vs.)'den oluşmuş kitabı vardır. Bu kitap Milli Eğitim yayınlarında Abdülbaki Gölpınarlı tercümesiyle basılmıştır. Yine Hafız Türk Edebiyatında da pek çok tesiri ve etkisi vardır. Hayatı hakkında pek fazla elde bilgi yoktur.

(10) Sa'di: Şeyh Ebu Abdullah Müşerrefu'd-din ibn Muslihud-din Sa'di, 1193 yıllarında (Bu tarih, genelde 1184-1219 tarihleri arasında seyreder şekilde ihtilaflıdır) Şiraz'da doğmuştur. Bilahare Bağdat'ta Nizamiye Medresesinde tahsil görmüş, belki de İran'ın Moğol istilasındaki tahammülü güç durumu dolayısıyla uzun yıllar boyu çeşitli ülkelerde dolaşmış durmuştur. 1255 yılında Şiraz'a dönmüş olsa gerek. 1256'da Bostan isimli eserini 1258'de en tanınmış eseri olan Gülistan'ı yazmıştır. 9 Aralık 1292'de Şiraz'da ölmüştür. İran Edebiyatının en ünlü şairlerindendir. Bu şairin hakkında söylenenler çeşitlidir.

(11) Mevlanâ: Mevlanâ Celaleddin-i Rumi Merhum Gölpınarlı'ya göre 1184 yılında Beih'de doğmuştur. XIII. yüzyıl başlarında babası Bahaeddin Muhammed Veled'in muhtemelen Moğol istilasına üzerine Belh'den göç etmesi dolayısıyla ile onunla birlikte Konya'ya gelmiştir (1229). 1294 yılında, bir ulema ailesinden gelen ve babası gibi bilginlerden olan Mevlâna, 60 yaşında iken Konya'ya gelen bir çağdaşı ve yaşıtı Şemseddin" Muhammed (Şems-i Tebrizi) ile tanışmıştır. Şemseddin Muhammed ile Celaleddin Muhammed (Mevlâna)'ın sohbeti, Mevlâna'nın hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Merhum Mutahharri'nin de sık sık belirttiği gibi «mesnevi» şems ile tanıştıktan sonraki coşkunluk dönemini izleyen nisbî sükûn döneminin ürünüdür. İslam irfanının en önemli eserlerinden birisidir. 17 Aralık 1273'de Konya'da vefat eden Celaleddin-i Rumi de: Birçok büyük insan gibi, bilgili düşmanları yanında ve bilgisiz dostlarının da isnad ve iftiralarından kurtulamamıştır. Merhum Mutahhari'nin yaptığı gibi uydurmalar ve isnatlar bir yana bırakılarak Mesnevi'nin irfan hazinesinden yararlanılmalıdır. (Adl-i İlâhi, Mutahhari, Müt: H. Ha-temi Dipnotlarından)

(12)Hayyam; Ebu'l-Feth Ömer İbn İbrahim Hayyam, Horasan'ın Nişabur kentinde doğmuştur. Vefatı 1130 yıllarında aynı şehirdedir. Devrinin büyük bilginlerindendir. Tıp, matematik ve astronomi de özellikle önde gelenlerdendir. Sultan Melikşah'ın takvim ıslahı için görevlendirdiği bilginlerdendir. Bilim yönü ile değil de rubaileri ile dünyaca ün kazanmış ne var ki Hayyam'm kişiliği de —kısmen Mevlâna ve Hafız gibi— yanlış anlaşılmıştır. Merhum Mutahhari'nin ona aidiyetinden şüphe ettiği birçok rubai ona ait olsa bile, Hayyam yine de «sulu bir ayyaş» değil sadece bazı konularda şüpheden kurtulamamıştır. Fakat onurlu ve bilgin bir düşünür sayılabilir. Oysa batıda ve bizde Hayyam bir *meyhane* nüktedam gibi gösterilir (Adli ilahi, Mutahhari, Müt: H. Hatemi Dipnotlarından)

(13)Firdevsî: Hakim Ebu'l-Kasım Hasan İbn İshak Firdevsî, 329 Hicri (940-941)'de Tüs (Meşhed) yakınlarında Baj (Faz veya Paz) köyünde doğmuş Gazneli Sultan Mahmud'un himayesinde otuz yıl kadar süren bir emekle Dünya edebiyatının büyük destanlarından birisi olan Şehnameyi meydana getirmiştir. Bu eserin, Farsçanın korunmasında birinci derecede katkısı olmuştur. Sultan Mahmut'dan umduğu mükafatı bulamayan ve bu davranışı Sultan Mahmud'a yakıştırmayan Firdevsî, hayatının son yıllarında mütevazı şartlar altında köyünde yaşayarak hicrî 411 veya 416'da (1020-1026) orada vefat etti. Ahlak ve hikmet sahibi şairlerdendir. (Adl-i ilahi, Mutahhari Müt: H. Hatemi dipnotlarından)

(14)Enûşirvan: Sasani'nin meşhur padişahlarının ilkesi olan Hüsrev'in lakabıdır. Enûşirvan, nüşirevan, nuşirevan, nuşînrevan ve nuşekrevan diye de anılır.

(15)Mekasime: İslamî bir ülkede ehl-i zimmeden alınan vergi türlerinden bir türdür.

(16)Tefsiru'l-Menar: Muhammed Abduh'un doğrudan talebesi olan, Mısır ve Sünni İslam dünyasının başka yerlerdeki ihvan-ı Mislimin eylemci ideolojisini şekillendirmede büyük bir role sahip olmuş olan Merhum Reşid Rıza'nın bir eseridir. Atoduh gibi, Hilafetin Raşidun dönemindeki ideal şeklinin bozularak despotların ve hanedanların bayağı isteklerine hizmet eden bir araç ve dolayısıyla da despotizmin islam tarihinde normal bir hükümet şekli durumuna gelmesinin baş nedenlerinden biri olarak Ulemanın fişkıını ve zamanın zalim ve fasık emirlerine olan bağımlılıklarını gösteren Reşid Rıza'nın Hilafeti konu alan «el-Hilafa ev el-İmamatü el-Uzma» (Hilafet veya imametü'l-Uzma) adlı önemli bir denemesi de bulunmaktadır. Tefsiru'l-Menar, dünya İslam gündeminde önemli bir yeri olan bir eserdir.